

**200 ÉVES
AZ ENDRŐDI
SZENT IMRE TEMPLOM**

200 ÉVES AZ ENDRŐDI SZENT IMRE TEMPLOM

Szerkesztette:
IVÁNYI LÁSZLÓ
plébános

Szent Imre Plébánia
Gyomaendrőd
2004

Előszó

Köszönetnyilvánítás:

Az alábbiaknak mondok köszönetet, akik segítsége nélkül nem jött volna létre e kiadvány:

*Dr. Dávid Imre polgármester
Kner Nyomda Gyomaendrőd
Múzeumbarátok Köre - Gyomaendrőd
Tóth Zsuzsanna művészettörténész – Budapest
Katona Sándor – Németország
Gyuriczáné Szabó Erzsébet - Gyomaendrőd*

ISBN 963 217 617 0

Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt.-ben, a nyomda alapításának 122. esztendejében

Felelős vezető: Papp Lajos vezérigazgató

Telefon: 66/386-211

<http://www.gyomaikner.hu>

E-mail: gykner@lang.hu; knernyomda@gyomaikner.hu

Gyomaendrőd, a Hármas-Körös partján hosszan elterülő település, amely 1982-ben a korábbi két szomszédos község Endrőd és Gyoma egyesüléséből alakult ki. 1989-ben nyerte el a városi rangot. Gyomaendrőd nemcsak természeti szépségével, hanem az országban egyedülállóan gazdag kulturális értékeivel is büszkélkedhet. A Kner Nyomdaipari Múzeum, az Endrődi Tájház, a Vidovszky Béla Városi Képtár, továbbá a településen lévő négy templom mind-mind nagy értéket képviselnek számunkra.

A kétszáz éves endrődi templom nagyban meghatározza az endrődi városrész képét. Nemcsak látványnak megkapó, hanem az a katolikus hit is fontos, melyet kettőszáz éve gyakorolnak az endrődiek templomukban. Ez a hit az intenzív egyházi élet mellett kultúrát, és egyfajta mentalitást is adott.

Ha valaki a települést Nagylapos, vagy Szarvas felől közelíti meg, már messziről láthatja a tájból kiemelkedő szép tornyot. Gyomaendrőd Város Önkormányzata támogatást biztosított a templomtorony megvilágításához.

Városunk, és annak természeti környezete szép, és gazdag, azonban műemlékekben szegények vagyunk. Ezért is fontosak templomaink, mert az építészeti és műemléki látványosságot szinte csak templomaink nyújtják. Templomaink karbantartása, értékeinek megtartása nemcsak az egyházak feladata, hanem a

mienké is. Szűkös anyagi lehetőségeink ellenére is, a Város igyekszik támogatni az értékeket képviselő templomainkat.

Ez kiadvány sok olyan érdekességre, és itt lévő értékekre hívja fel a figyelmet, melyekről nem is tudtunk. Érdekes története van egy-egy szakrális tárgynak. Olyan természetes, és megszokott, hogy szólnak a harangok... de hogyan kerültek oda a toronyba? Nem is gondolná az ember, milyen viszontagságos a történetük. Ott vannak a szobrok. Sokan nem is tudtuk, milyen neves műhelyekből kerültek ki.

Vegyük kézbe ezt a kiadványt, és a segítségével ismerjük fel, fedezzük fel azokat az értékeket, melyek itt vannak városunkban, az endrődi templomban.

Az elődeinktől örökölt gyöngyszemet - az érintetlen természetet, a tiszta levegőt, a gyógyforrásból táplálkozó strandot, szép építményeinket és közterületeinket, a múzeumokban és kiállítóhelyeken bemutatott ipari és kulturális emlékeinket - nemcsak őrizni, de az uniós elvárásoknak megfelelően kívánjuk továbbfejleszteni. Az elmúlt évek és a ma infrastrukturális valamint humán célú beruházásai a jövőnk megalapozásának és fejlődésének biztosítékai. Arra törekszünk, hogy múltunk értékeit megőrizve a jelen lehetőségeit felhasználva egy reménytelibb jövőt építsünk.

Dr. Dávid Imre
polgármester

Bevezető

Kétszáz évvel ezelőtt nagy dolgok történtek. Elődeink úgy határoztak, mivel a Hármas-Körös folyó többször elmosta a falut és a templomot, hogy arrébb költöznek. A falu harmadik templomának alapkövét, ezen a magasabb, biztonságosabb új helyen 1798. november 6-án helyezték el. Harruckern báró, a hívek adományaiból és a község pénztárából épült fel az új templom, melyet 1804. november 5-én, Majzik János kunszentmártoni esperes, plébános áldott meg. Ünnepi szónok volt: Fekete Antal törökszentmiklósi plébános.

Kutatásaim eredményeként nemrég egy eddig nem ismert, vagy talán elfelejtett adatra bukkantam, melyet most nyilvánosságra hozok. Templomunkat nemcsak benedikálták, hanem 20 év múlva, fel is szentelték: 1824. május 9-én, Húsvét 3. vasárnapján Vurum József nagyváradai püspök végezte, egy Visitatio Canonica alkalmával. A püspök a templomot és a főoltárt ünnepélyesen consecrálta, és a főoltárba elhelyezte szent Crescens, Ince és Vincencia vértanúk ereklyéit.

Néhány adat az elmúlt 200 évből:

Keresztelés: 62 379, házasságkötés: 15 245, halálozás: 47 712 volt. Endrőd tudomásom szerint 33 papot adott a katolikus egyháznak. 21-en már meghaltak. Nekik a kétszáz éves búcsú alkalmával emléktáblával adóztunk. 12-en vagyunk élők, velem együtt. Ebben benne van a két hunyai, és a két félig endrődi is.

2004. november 6-án ünnepeltük templomunk kétszáz éves évfordulóját.

Erre a napra régóta készültünk. Talvaly meghirdettük az előkészítő évet. E jeles ünnepre szerettük volna belül felújítani templomunkat. Festés, kövezetcsere, képek felújítása. Közbeszölt az, hogy talvaly előtt a tetőt kellett felújítani. Ha belül nem is szépülnek meg a közeljövőben falaink az anyagiak hiánya miatt, bízom abban, hogy belül, lélekben megújulunk. Az előkészületi év alatt több minden történt, külsőleg-belsőleg készültünk. Több esemény is a bicentenárium jegyében zajlott.

2003 decemberében volt a Segítsünk a rászoruló gyerekeken akció a Templomos Lovagrend szervezésében. Iskolánk pedagógusai a tavasszal elzarándokoltak Máriacellbe, a Közép-Európai találkozóra. Októberben Hunyárról, és néhányan Endrődről elzarándokoltunk Krakkóba, a magyar kápolna felszentelésére. Oltárt állítottunk az Irgalmas Jézusnak, és elkezdtük az irgalmassági ájtatosságokat. A nyáron öregministráns találkozó volt, a 60-as évek ministránsai és családtagjai részvételével. Pünkösdtől fotókiállítás látható templomunkban, az elmúlt évtizedek egyházközi életéből. Képeslapot adtunk ki templomunkról. Templomunk világlátásának egy része korszerűsödött. November elején elkészült templomunk éjszakai – immár végleges – díszvilágítása. Köszönet érte az önkormányzatnak.

A 200. búcsút ünnepélyes keretek között tartottuk meg. Gyulay Endre szegedcsanádi püspök úr tartotta az ünnepi misét, az espereskerület, és néhány endrődi, ill. régebben itt szolgált papokkal.

Ünnepünket megtisztelte Dr. Dávid Imre polgármester, valamint a templomos lovagok. Híveink mellett a környező településekről is számosan eljöttek. A mise után utcai körmenetet tartottunk, majd emléktáblát áldott meg Gyulay püspök úr a templom külső falán, tisztelettel adózva annak a 21 papnak, akik Endrődről indultak szolgálatukba, de már nincsenek köztünk.

December 10-én Adventi áhítat címmel templomi hangverseny volt templomunkban. December 16-án ismét megrendeztük a „Segítsünk a rászoruló gyerekeken” segélyakciót.

A bicentenáriumi év ez év december 31-én a Te Deummal fejeződik be.

A templom mindig nagy jelentőségű egy közösség életében. Sok-sok szálon kötődik az ember élete a templomához: öröm, bánat, születés, gyász, hit, remény, szeretet, lelki élet és erőforrás. A szülői házban kapott hitet, emberséget a templom és az iskola bontakoztatja tovább. A templom nemcsak a hitélet, de a nemzeti kultúra és műveltség helye is. Ide jöttek örömeinkben a fiatalok, de ide jöttek az asszonyok a háborúban odavesztett gyermeküket, férjüket siratni. Ide jöttek sokan remélni is, ide jöttek megnyugvást keresni, és a keserűséget is megemészteni.

Hálát adunk Istennek az elmúlt két-száz évért; hogy volt lelki otthonunk, erőforrásunk, hitünk, kultúránk.

Hálát adunk Istennek azokért a lelkipásztorokért, akik az elmúlt két évszázadban az Istent és az Ő népét szolgálták! Hálát adunk azokért a kántorokért, sekrestyésekért, akik munkájukkal szolgálták

a templomot és a híveket. Hálát adunk azokért az emberekért, akik – sokszor igen nehéz körülmények között – a templomot fenntartották és fenntartják. Hálát adunk azokért a hívekért, akik itt szüntelenül imádkoztak és imádkoznak. Hálát adunk Istennek minden jószándékú emberért.

Templomunk nemcsak a templomba járóké, hanem az egész településé, egész népünké. Kérjük Istent, hogy továbbra is megtaláljuk lelki otthonunkat, békénket, hitünket, és az üdvösségre vezető utat.

A templom

Az istentiszteletre összegyűlő közösséget befogadó épületet nevezzük templomnak. Szemben az ószövetségi és ókori fogalommal, az újszövetségi templom nem az Isten vagy istenség „lakóhelye”, ahová csak a papság léphet be, míg a nép a templom előtt szemléli az istentiszteletet. A Biblia szerint az Újszövetség temploma maga Jézus Krisztus, „kiben az Istenség teljessége lakozik” (Kol 2,9). Az ő személyéhez kapcsolódva épül a hívek közössége az Úr szent templomává. Az Egyház élő közössége, az Eukarisztia liturgiája teszi magát az épületet is Isten templomává.

Az ókorban, az üldözések alatt a keresztények magánházakban végezték a kenyértörést, azaz vettek részt szentmisén.

313-ban polgárjogot nyert a keresztény templomépület, mely azóta a történelem művészi stílusváltozásait átvéve

mégis minden korban tükrözi az Egyház önmagáról alkotott képét.

Főbb templomépítészeti stílusok: bazilika, bizánci, román, átmeneti, gótikus, reneszánsz, barokk, rokokó, klasszicista, romantikus, eklektikus, szecessziós, modern.

A templom részei az első bazilikáktól napjainkig nagyjából azonosak. Az oltártér a papság által ünnepeelt liturgia helye. A II. Vatikáni Zsinatig a szentély volt a neve, azóta ismét az ősi elnevezéssel a presbitérium. A hívek a hajóban foglalnak helyet. A bejáráshoz csatlakozik a templom előtere, kb. a 10. század óta az egy vagy több torony. A liturgikus edények, szerek és öltözetek őrzését, a szertartásokra való felkészülést a sekrestyében végzi a papság. A templom fontos része az Eukarisztia őrzési helye és a baptisztérium.

Egyházzal egyaránt a templomoknak bizonyos rangjuk van. A római öt és az asszisi két patriarkális bazilika mellett az Egyház jelentősebb templomai basilica minor (kis bazilika) rangot kaptak. A püspöki templom a székesegyház (katedrális, dóm), az egyházközségek temploma a plébánia-templom. Ezután következnek a lelkész vagy templomigazgató által vezetett nyilvános templomok, szerzetesi templomok, nyilvános és magán házi kápolnák.

Az új templomot mielőbb fel kell szentelni, vagy legalább megáldani. Minden templomnak kell, hogy legyen címe (titulus, patrónus), melyet a felszentelés után nem lehet megváltoztatni.

A templom címe (latinul titulus, patrocinium)

Minden templomot egy hittitok vagy egy szent tiszteletére szentelnek fel. Ha egy hittitok a templom címe (pl. Szentháromság, Szentlélek, Jézus Szíve, Szent Kereszt, stb.) akkor ezt a templom titulussá nevezzük. Ha viszont egy meghatározott szent a templom védőszentje (patrónusa), akkor beszélünk patrociniumról. A templom címének ünnepe a templombúcsú, mely a templom felszentelésének (dedicatio) évfordulójával együtt az illető templom két főünnepé. E napon a hívek a szokásos feltételek mellett teljes búcsút nyerhetnek.

Templomszentelés (latinul dedicatio ecclesiae)

Nagy Konstantin császár alatt lett szokássá, hogy a templomépületeket ünnepeles formában adták át rendeltetésének. Ez az első eukarisztikus ünnepelés alkalmával történt. A pogányoktól használatba vett templomok esetében a templom falait szenteltvízzel hintették meg. Ha pedig vértanúk ereklyéit helyezték el, azokat ünnepeles körmenetben hozták, majd elhelyezésük után az Eukarisztia ünnepelése következett.

Az alapkövetéssel kezdődik. Körmenetileg vonulnak az építés helyére, melyet az alapkövel együtt az igeliturgia után megáldanak. A szertartás befejező könyörgéssel zárul. A tulajdonképpeni templomszentelés a misével együtt a következő módon történik: Körmenet-

ben érkeznek az ereklyékkel az új templomhoz, ahol a bezárt ajtók előtt a hívek képviselői és az építők a templom kulcsát nyújtják át a szentelő püspöknek. Majd bevonul a templomba, és szenteltvízzel hinti meg először a híveket, hogy bűnbánatra intse, és keresztségükre emlékeztesse őket, ezután meghinti a templom falait. Az igeliturgia (hívek könyörgése helyett a Mindenszentek litániája) után az ereklyék elhelyezése, a szentelési imádság, az oltár felszentelése és a falak tizenkét helyen krizmával való megkenése következik. Ezek után kerül sor az Eukarisztia ünneplésére, amely szorosan hozzátartozott a templomszenteléshez, saját miseszöveggel, prefációval és olvasmányokkal. A templomban rendszerint 12 kereszttel jelzik azokat a helyeket, ahol a püspök krizmával megkenete a falakat.

A templomszentelés egyszerű formája a templom benedikálása, amelyet misézőhelyek használatbavétele előtt a

püspök vagy az általa megbízott pap végzi el.

A templomszentelés évfordulóját a templom papsága és hívei minden évben főünnepként tartják.

Templomunk adatai

Alapkövetéssel: 1798. november 8.
Templommegáldás: 1804. november 5.
Majzik János kunszentmártoni esperes plébános végezte.
Véglegesen elkészült: 1805. május 30.
Templomszentelés: 1824. május 9-én,
Vurum József nagyváradai püspök végezte, egy Visitatio Canonica alkalmával.
Védőszent: Szent Imre herceg

200 év statisztikája

Keresztelés: 62 379
Házasságkötés: 15 245
Halálozás: 47 711

Építés, renoválások

Endrőd a régi krónikák feljegyzése szerint már 1425. évben 33 nemes családdal bíró község volt. Később a tatár és török megszállás által annyira elpusztult, hogy az 1723. évben kelt királyi adománylevél, amellyel báró Harruckern János György magyar nemesi jogon a gyulai uradalmat és ebben Békés várost is a szomszédos területtel nyerte, Endrődöt már csak mint pusztát említi. Midőn azonban a berényi határhoz tartozó Nemes-Kerekiből igen számosan a Hármaskörös partja mellé telepedtek, első gondjuk arra irányult,

hogy a régi, de már omladozó templomot helyreállítsák, mely törekvésükben őket a vármegye pénztára segítette. Így történt, hogy 1744. évben a befolyt adományokból a templom nagyjából helyre lett állítva, ámde a Körös gyakori áradása miatt a különben gyarló anyagból épült templom, melyet alig 8 lépés választott el a Körös partjától, állandó nem lehetett, valamint a később, 1769. évben, de már téglából épült torony sem. 1788-ban B. Harruckern-féle uradalom megszűnt és a szarvasi rész, melyhez Endrőd is tarto-

zott, gróf Stockhammer családnak jutott. A közös uradalmi alapból egy védettebb helyen építendő új templom részére 18.43-3 rf. 33 kr. szavaztatott, mely összesen felül a község pénztára 18.050 forinttal s a híveknek a kiszolgáltató fuvar napszámon kívül 3702 forint adománya járult. A jelenlegi templom felszerelésével együtt, mintegy 50.000 forintba került.

1798. november 6-án, Jánossy József plébánossága alatt az új templom alapja letétt. Ez Endröd harmadik temploma. Ezt írja a templomkrónika, a Historia Domus (HD):

A beszerzett anyagok: mész 3.356 köből, száldeszka 2.582, sima ölfá 1.25-2, fenyő 836 szál, vas 143 mázsa, téglá 1.613.150 db.

Kiadások:

1. Mészért	4.267 f. 19 kr.
2. Deszkáért	872
3. Singfáért	2.127
4. Vas- és szegekért	2.547
5. Szálfenyőért	903
6. Zsindely- és léccért	626
7. Téglára	4.367 (égetés)
8. Kőművesnek	7.657
9. Ácsnak	6.967
10. Oltárcsináló- és képirónak	3.500
(Seft József pesti piktornak a nagyoltár ké- pért 430, Sporer egri képirónak a nagy- oltárért 1.300 f, két kisoltárért 1.300, katedra aranyozásért 170 f, statuák és hat angyal aranyozásáért 300 fr.)	
11. Üvegesnek	830
12. Asztalosnak	2.662
13. Auszczugálisokra (?)	1.440 (kovács, kerégyártó, pintér, görög, molnár)
14. Terméskőért	1.130
15. Lakatosnak	783
16. Elegyesekre	760

17. Harangöntőnek	526 (413 f. 54 és egy kisebb harangért 111 f. 15)
18. Utazásokra	109
Összesen:	42.013 f 02, a 42.012 f. 21 kr. bevétellel szemben.
Tehát kiadási többlet	41 kr.

Egyidejűleg paplak is épült. Külön tétel gyanánt előfordul a „Parochialis házhoz” (1801. okt. 8.): 40 köb. mész, 150 szál fenyő, 200 font vas, 22.000 vasszeg, 70.000 zsindelyszeg.

1800. szeptemberében 96.000 téglá, 1806-ban a Parókia épület ambitusához: 20 köb. mész, 53 szál deszka, 30 szál fenyő, 156 font vas, 160.000 vasszeg, 10.000 téglá.

Az 1798-ban készült költségvetés szerint a kőműves- és ácsmunka 3.398 forintba került s kellett hozzá 304.800 téglá, 460 köből mész.

A téglavető mesternek	227 f 20
(a naturálék 1800-ban kifizetődtek)	
Habarékkeverőknek	75 f
Linzbauer János kőművesnek és Muld József pallérnak	751 f
Novák Gergely kecskeméti ácsmesternek	246 f 24
Krizsanóczy gyulai asztalosnak	262 f 42
Braun lakatosnak	208 f 50
Üvegesnek	39 f
Fenyőszálak- és deszkákért	299 f 43
Vasért és szegért	90 f 30
Zsindely- és léccért	342 f 15
Kovácsnak és nádért	77 f
Mészért	302 f
Elegyes költségekre	204 f 43
Összeg:	3127 f 16
A paplak a község költségén épült.	

1803. A templom és plébánia felépítése miatt a harangozó és kántori lakást is ki kellett helyezni a régi templom mellől, az úgynevezett templomzugból.

A kántorházat közvetlen a községháza mellett 279 négyszögölon emelték. Első szobáját leányiskolának rendezték be. Ez az épület a mai plébániával szemben van, magántulajdon. Harangozó lakásnak vett a község a templom mellett egy telket. 1806-ban megépült a községháza is, így nemcsak az egyház, de a község is végleg kivonult a Templomzugból.

1804. november 5-én, Szent Imre búcsúünnepén Majzik János kunszentmártoni esperes plébános megáldotta az új templomot. Végleg 1805. május 30-án készült el, amikor a torony csúcsára a keresztet is felhelyezték.

1805-ben készül a kereszt oltár nagy feszülete.

1806-ban vési kőbe Lehoczky Pál, körösladányi esküdt a templom főajtaja feletti kronosztichont. (Kronosztichon

= versbe szedett kronogramma. A kronogramma felirat, melynek rómaisám-értékű betűi a benne foglalt esemény időpontját jelölik. (pl. SICVLICIDIVM [szikulicidium] = MDCCLVIII azaz 1764, a madéfalvi veszedelem éve, a latin szó jelentése: szé- kelyöldöklés.)

A fordítás a következő:

Hic lapis imponitur sacris in ritibus uni
Servituri iusto propitioque deo.

Post: aedes Emerice tuo sacrantur honori
Quas struxit populus sub pietate sua.

Inclit ab Harruker genus illustrisque propago
Contulit huc sumptus qui placuere sacros
Ezt a követ az egyetlen (Istennek) helyezik el
szent cselekményekkel
Az igaz és kegyes Istennek szolgál

Továbbá: a Te tiszteletednek szenteljük, Imre,
a templomot
Melyet a nép vallásosságában épített fel
A Harruker-család, valamint híres és kiváló
leszarmazottjai

Hoztak ide szent összegeket, melyek tetszetek
(tetszést arattak/jónak látszottak).

Ez tehát a fordítás: az első kettő sorban talál-
ható betűszámok összege: 1798
A második két soré: 1804.
A harmadik két soré: 1805.

Ugyancsak ő készíti el a templom előtti keresztet, valamint Szent Péter és Pál apostolok szobrát a templom homlokzatán, deméndi kőből. Belekerült 670 forintba, és 3 köből búzába, a beállítás pedig 2 köből búzába. Más feljegyzés pedig azt írja, hogy Szent Péter és Pál szobrai 1808-ból valók, Egerben készültek.

1824. május 9-én, Húsvét 3. vasárnapján Vurum József nagyváradai püspök egy Visitatio Canonica alkalmával a templomot és a főoltárt ünnepélyesen consecrálta, és a főoltárba elhelyezte szent Crescens, Ince és Vincencia vértanúk ereklyéit.

Alig 19 év múlva a torony fedelét leszedték, újra fedték, továbbá új gömbbel és kereszttel látták el. Ez sem volt állandó. 1866. évben az egész templomtoronnyal együtt gyökeres javításnak vetették alá, mely igen jelentékeny pénzösszegbe került, nem említve az 1876. 1886. és 1894. évi nagyszabású helyreállítási munkálatokat.

1890-ben megtörtént a templom udvarának fásítása közmunkával, a fákat a Békés megyei gazdasági egyesület ajánlódta.

1891. augusztus 23-án óriási orkán pusztított, mely a templom ablakait és redőnyeit leszaggatta és összetörte. Újakat készített Szekeres István 252 forintért.

1893. októberében a toronylépcsőt és a padozatot megújítják.

1894-ben a mellékkarzatot a püspöki építésmérnök által javított tervezet alapján Árvai Imre kőműves és Szekeres István asztalos, helybeli iparosok állították

össze. Költsége az előirányzott és 1380/1894. szám alatt elfogadott 800 forintot meghaladta, mivel az anyagok többre kerültek, és többet kellett felhasználni.

1896. júliusában Árvai Imre kőműves, a szentély talaját színes cementlapokkal kirakta, az innen fölszedett márvány – s az 1500-ból felmaradó cementlapokkal a hajó burkolatát kifoltozta.

1900. júniusában a Szent János Kápolnáját felújítják.

1901. július 29-én, a templomhoz ragasztandó oratóriumszerű új sekrestye építése elkezdődött. Wagner Márton gyomai építész volt a kivitelező. Költségvetése 1809 Korona 89 fillér.

Szent Imre napján Grócz Béla prépost, nagyváradai kanonok ünnepélyesen megáldotta az új oratoriumot, sekrestyét. Az ünnepi misét Grócz mondta, Nogaly István nagyváradai tb. kanonok, tanítóképző intézeti igazgató prédikált, asszisztáltak: Kny Antal békési esperes plébános tb. kanonok, Bázár Gyula orosházi, Bedák Mátyás kondorosi lelkészek, Spett Gyula esperes és gyomai plébános.

1904. évben, tehát a templomnak 100 éves fennállása idején a torony szüette, korhadt gerendái, vörösréz burkolata, gömbje és keresztje levételre került, majd hengerelt vasból készült új tetőszerkezetet és új vörösréz burkolatot kapott. Az összes javításokat, külső és belső tatarozásokat, melyek 20 ezer koronába kerültek, Wagner József békéscsabai építész végezte. Ezt írta a korabeli krónika:

„Július 3-án, az új, tűzben aranyozott kereszt és gömbje a torony csúcsára feltűzetett. – Ünnepe volt ez az egész

községnek, dacára az afrikai hőségnek, a község apraja-nagyja ezrekre menő sűrű tömegekben ellepte a templom környékét és utcáit, hogy tanúja legyen a ritkaság számba menő ünnepségnek, mely – július 3-án – vasárnap a délutáni isteniszolgálat után oly fönnépes módon folyt le, hogy ez az egész községnek örökké emlékezetes lesz.

Spett Gyula, gyomai alesperes, plébános, a helybeli plébános és segédlelkészei, valamint az ünnepségre iderándult papok, összesen kilencen, fényes körmenetben, harangzúgás közt kivonultak a templom elé készült illatos virágokkal díszített szép sátorhoz, ahol az a megáldandó kereszt, fehér ruhába öltözött koszorús leánykák körében fel volt állítva. A kereszt megáldása után, ugyancsak a ténykedést végző esperes plébános úr messzire elhallatszó érces hangon remek beszédben méltatta a kereszt szentségét és jelentőségét, amely az egybegyűlt sok-ezernyi népre igen mély benyomást tett. Erre a munkások a felvonógéphez vitték a megkoszorúzott keresztet, mely a nép ének- s örömlelkedése mellett – a gömbbe zárt okirat felolvasása után – koszorús leányok segítségével felhúzatott.

Lassan emelkedett a kereszt, de mindig jobban felfelé, a 66 méternyi szédítő magasságban lévő csúcsra, ahol lenge deszkákból összerótt állványokon, vakmerőséggel határos ügyességgel a munkások a keresztet felerősítették. Az izzó nap fénysugára tűzcsókjával rátűzött a dúsan megaranyozott keresztre, mely mint az Úr Jézus Krisztus végtelen szeretetének jelvénye, s megváltásunk drága emléke hirdetni fogja a későbbi nemzedékeknek,

az endrődi nép hitbuzgalmát s mély valóságos érzületét.

A magasból azután elhangzottak a szokásos pohárköszöntések: a Szentséges Atyára, az ap. Királyra, a megyés püspökre, a községre, az egyházi és világi előljárókra.”

Az ünnepség hálaadó istentisztelettel, és a plébánián megvendégléssel zárult.

Az új gömbbe zárt emlékirat szövege a következő:

„Az üdv. ezerkilencszáznegyedik esztendejében, midőn a Katolikus Anyaszentegyházat X. Pius római pápa kormányozta, I. Ferenc József osztrák császár és Magyarország apostoli királya dicsőséges uralkodása idejében, midőn a nagyváradai Egyházmegye püspöke Dr. Szmrecsányi Pál V.b.t. volt, midőn Békés vármegye törvényhatóságának főispánja Dr. Lukács György, alispánja pedig Dr. Fábry Sándor, a gyomai járás főszolgabírája: Rohoska Mihály vala, az endrődi espereskerületnek esperese: Spett Gyula pápai kamarás és gyomai plébános volt. Endrőd plébánosa Zelinka János, segédlelkészei pedig: Rácz Pál, Hagen Ferenc és Molnár János voltak, midőn Endrőd községnek Uhrin i. Imre, mint bíró, Vinkovics Ignác, mint jegyző, előljárók igazgattak. Endrőd község népnevelési ügyét 18 tanító és 2 óvónő vezette; - újított meg az endrődi plébánia templom, mégpedig fennállásának századik évében. Ugyanis, ezen díszes templom, melynek alapköve 1798. november 6-án letéttetett és amelynek fölépítéséhez a báró Harruckern család 18 ezer r.forinttal, Endrőd község pénz-

tára és a hívek kegyadománya: 29.955 r.forint és 44 krajcárral járult, tehát összesen mintegy 50 ezer forintba került és elkészülte után 1804.november 5-én, Szent Imre búcsúünnepén Majzik János kunszentmártoni esperes plébános által ünnepélyesen felszenteltetett, melynek tornya 1826. évben Dienes Antal szegedi rézműves által 11.182,24 forint költséggel mellett rézzel fedetett. 1866. évben pedig Prónay József orosházi építőmester által 5.000 forint költséggel újból aranyoztattott és az egész templom rendbehozott, továbbá miután a templom 1866. évben 4.600 forint költséggel újonnan zsindelezetett. 1894. évben Müller Károly nagyváradi aranyozó által kifestetett, a főoltár és a szentély díszítettetett, a karzat pedig megnagyobbítottat – mely munkálatok összesen 7.181 forintba kerültek – végre 1904. évben a templom tornyának szüette, korhadt gerendái, vörösréz burkolata, gombja és keresztje bevétetvén Olti Antal budapesti gyárában hengerelt vasból készült 3670 kilogram súlyú új tetőszerkezettel lett a torony ellátva. Ehhez járult a vörösréz burkolat teljesen új anyagból, melynek súlya 2890 kg, az új kereszt és gömb tűzben aranyozva és az összes ékítmények Katalin-arannyal tartósan bevonva. – A templom tornya és tetőzete Decken és Homolka budapesti cégnél készült villámhárítóval lett ellátva, a külső falak pedig földig meg lettek takarítva, lesúrolva, cementtel kiigazítva és befestve. Ezen helyreállítási munkálatok fogantatásával Vagner József békéscsabai építész lett megbízva, mint munkavezető Pilz Ádám, mint vasszerelő Hudicsek

Ferenc, az egyes részletmunkáknál Achim László, Kulikai András, stb. nyertek alkalmazást. Az összes helyreállítási munkálatok, a pótmunkákon kívül, melyeknek minősége v. költsége az endrődi Egyháztörténeti Könyvében fel vannak jegyezve: 18.547 kor. 86 fillér vállalati összegbe kerültek. Ezen költség fedezésére elsősorban a templom fenntartási alapjának kamatai főhatósági engedély mellett lettek igénybe véve, de a buzgó hívek áldozatkészségéből eredt jelentékeny pénz- és terménybeli adományok nagyban mozdították elő a célba vett mű sikerét. Legyen a jó Isten minden nemes lelkű jótévőnek és adakozónak egykoron bőséges jutalma!

1904. év július 3-án, vasárnap a délutáni isteniszolgálat után Endrőd község buzgó népének tömeges részvétele mellett Spett Gyula alesperes és gyomai plébános által fényes segédlettel az új kereszt ünnepélyesen megáldatott, továbbá a szintén újonnan aranyozott gömbbe ezen emlékirat – a régi iratokkal együtt – a forgalomban lévő pénznemekkel lezárattott és a nép imái s örömteljes lelkesedése mellett a torony csúcsára felhúzatott. Ott ragyogjon a szent kereszt, mint az Úr Jézus Krisztus végtelen szeretetének jelvénye, megváltásának drága emléke, mint megingatlan hitbuzgóságunk bizonyítéka és jövendő feltámadásunk záloga, a későbbi nemzedékeknek is szolgáljon e mű Isten nagyobb dicsőségére, a Szeplőtelenül fogantatott Szent Szűz, Szent Imre herceg és minden szentek tiszteletére – mindörökkön örökké. Amen.”

November 5-én pedig, Szent Imre napján ünnepélyes Te Deumot tartottak körmenettel a helyreállítási munkálatok szerencsés befejezéséért.

A főpap Grócz Béla prépost kano-nok, szónok Pálffy Béla hittanár volt, mint vendégek jelen voltak: Dunay Alajos szentandrásai, Bedák Mátyás kondorosi lelkészek, továbbá Spett Gyula gyomai alesperes plébános, a szentandrásai káplán és mások, helybeliek és vidékiek, akik a plébánián vendéglátásban részesültek.

1912-ben készült az új főoltár, úgy, hogy a régi téglá és stukkó oltárt körülburkolták faragott farészekkel, úgyszintén a predella, valamint a tabernákulum baldachinnal teljesen újonnan készült. A főoltár maga 2.850 koronába került. 2 színes üvegű tapett mintázatú s Jézus és Mária medailonnal ellátott ablak 1.543,24 korona. 2 aranyozott szobor 500 korona (valószínű, hogy ez a szentélyben lévő Szent István és Szent László szobrai). A költségeket fedezte a hívek, valamint Zelinka János plébános adományai.

1925. február 1-én villanyvilágítás kezdődött Endrődön. A fő érdem az endrődi Szövetkezeti Malom vállalkozó szellemű igazgatóságát illeti. A községi képviselőtestületben – Csernus Mihály apátplébános és Tímár Imre községi bíró voltak az ügynek szószólói.

1927. A templomot külsőleg felújítják. Betonjárda készül, és díszes vasrács-kerítés. Az összes költség 13.000 pengőbe került.

Bevezethették a villanyt, a kultúra előrangú nagy vívmányát. Az 1.850 pen-

gőbe kerülő munkát egy derék, orosházi katolikus szerelő, Ubrich János végezte. Az éjféli szentmisén pazar fényben ragyogott a templom, a hívek nagy öröme.

A II. Világháború

A Vörös Hadsereg tankjai teljesen váratlanul szaladtak be a községbe 1944. október 6-án, délután 3 órakor.

Éppen első péntek volt. Egyes buzgó hívek éppen magán keresztúti ájtatosságukat végezték a templomban, a falu nagyobb része pedig, az asszonyok és a lányok is, állásokat ástak katonai parancsra a mezőtúri komp táján.

Az Endrődön lévő csekély számú német katonaságot délutáni álmából verték fel az orosz harckocsik.

Erős lövöldözésre és német repülőgépek beavatkozására került sor. Több orosz harckocsi elpusztult az Endrődre vezető utakon. Estére az orosz csapatok visszahúzódtak a falu szélére.

A harcokban két ház égett le a Széchenyi utcán. Azóta sok utca nevét megváltoztatta a községi elöljáróság. (A Széchenyi utca nevét Sztálin, majd Lenin utcára változtatták. Ma Fő út a neve.)

Másnap, október 7-én ismét harcok következtek. A tornyot nyilván a riasztó sziréna kilátszó tölcseré és az odavezető telefonhuzalok teheték gyanússá. Nem sikerült biztosan megállapítani, hogy figyelték-e csakugyan a toronyból az orosz csapatok mozdulatait és hogy lőttek-e ki a toronyból.

Szombaton délelőtt fél 11 óra körül kezdtek az orosz csapatok a toronyra tüzelni. A Körös túlsó gátjáról állítólag a

németek is tüzeltek a templomra. A harcokban a templomon kívül a plébánia is megsérült. Ezenfelül sok ház a templomzugban, többek között a kántorház is.

Anyagi károk és helyreállítási munkák

A tornyot és a templomot a színes és a nem színes templom ablakokat és az orgonát nagy károk érték.

A harcok után kb. 6-8 hétre sikerült adományokból elvégeztetni a templomon a leghalaszthatatlanabb tennivalókat.

A harangok fölé deszkázatot vontak, a templomtetőn ócska bádognál és kátránypapírból befedték a három nagy (összesen kb. 80 négyzetméter) rést és bedeszkázták egy ablak helyét, amelynek ráházata is megsérült úgy, hogy nem lehetett beüvegezésére gondolni.

A munkát Árvai Imre kőműves és Iványi Miklós építési vállalkozó végezték és vállalták 2.600 P-ért, ami akkor elég soknak számított, minthogy piac híján az árak igen alacsonyan mozogtak. Egy hízott lúd 12-15 P. volt. A külső templomablakok üvegezését karácsonyra sikerült pótolni. Az üveg egy részét is gyűjtötték.

Juhász Elek asztalosmesternek anyagért és munkadíj fejében kifizettek 1.800 P-t. A sekrestyében ingyen javította ki az üvegezést az anyag hozzáadásával Bari Pál üvegező mester.

Megemléítésre méltó, hogy Németh Józsefné és Szujóné Szabó Irma segítettek elmenteni a templomból, ami csakugyan megmaradt.

Matuska Istvánné hozta ki a monst-ranciát (szentségmutató), Uhrin Anna és

Dávid Franciska a cibóriumot (áldoztató kehely).

Ugyanakkor szomorú volt látni egyesek kapzsiságát, akik a romos templomból próbáltak ezt-azt elvinni.

1945. Nagy gond volt a harcokban megsérült épületek rendbe-hozása, csak legalább annyira, hogy ne rongálódjék tovább. Súlyosan megrongálódott a templom tornya. A vörösréz födémeket több találat széttroncsolta, az északi oldalon az órát szétvitte egy lövés, a torony északkeleti sarkát megrongálta, a harangokat megrepszttette a gránáttalálat, egy kis harang maradt használható állapotban. A torony északkeleti sarkán olyan súlyos volt a találat, hogy bedőléssel fenyegetett. Okvetlen gyors javításra volt szükség.

A templomtető bádognál is sok találatot kapott 1944. őszén hirtelen kijavított részéről a szél letépdeste a kátránypapírt. A padlás tartógerendáit szétnyomta a légnomás, pörkölt gerendarészek is voltak, szerencse, hogy fel nem gyulladt a tetőzet. A templom belsejében a szentély kapott nyugat felől egy belövést, mely a két szentélyablakot teljesen elpusztította, valamint a kórus a nyugati ablaknál kapott belövést. A templommennyezetet pedig repeszdarabok sértették meg. Az összes ablak megsérült, kevés sérülést a főoltár is kapott.

A javításokhoz pénz és anyag kellett, de egyik se volt. A pénzhiányon hamarosan segítettek. Gyorsan összeadták a szükséges pénzt és gabonát. A legszükségesebb javítási munkálatokat Hanyecz

Elek endrődi kőműves mester végezte el június, július, augusztus folyamán. Leszedték a megrongált bádognál a toronyból, így a vasváz – anyaghiány miatt – üresen maradt, s csak a harangok felett fedték be a tornyot, hogy ne ázzon be. Kijavították és átmeszelték a toronyrészt, az órákat rendbe hozták, a templomtetőt átjavították a sekrestyék bádognál, a sekrestyét pedig cseréppel fedték be. A szentély sérüléseit s a kórusablak sérülését is rendbe hozták.

1948 – 1951. Talán az egész egyházmegye összes temploma se szenvedett annyit a háborús események következtében, mint az endrődi templom egymaga. Dicséretre méltó az az áldozatkészség, amivel a hívek a templom kijavítására tö-

rekedtek. A romeltakarítás mindjárt megindult. Dávid Béla idejében a torony kilótt pillérét, a templom tetejét, majd a plébániát, kántorlakást hozták rendbe. Pálóczy János idejében az orgonát építik újjá igen nagy költséggel. 1947. október hónapban megjavították a toronyórákat is.

A tornyot a háborúban szétlőtték. Csak az alja és a hegye maradt meg és a kereszt. Az újjáépítéshez előbb elkészült a váz deszkából. Még előbb a vasvázat készítette Fekete János kondorosi lakatos és az első rész bádognál Szabó Károly mezőberényi bádognál. Az ácsmunkát Sóczó Vince és Tóth Mihály végezték (1948.). A torony bebádognál Macék Mihály mezőberényi bádognál végezte galvanizált, jó erős cinezett lemezből 1949. évben. A munkások elismerésre méltóan végezték a nagy és nehéz munkát.

1955. Ez évben kezdődött a templom belsejének kifestése. Először a templom szentélye, az „iparos sekrestye” és a sekrestye rendbehozatala készült el. A hajó kifestése – tekintettel a szűkös anyagiakra – egy-két év múlva következik. A villany-szerelési munkálatokat Rátkai Géza végezte, kb. 5.000,- Ft költséggel. A kőműves és állványozási munkákat Hanyecz Elek képesített kőműves mester végezte 12.520,- Ft költséggel, míg a szentély kifestésének munkálatait Beszédes László és Ottó festőművészek végezték Gyermely Imre festőművész közreműködésével. A festési munkálatok 35.620,- Ft-ba kerültek.

Május végétől október 1-ig tartottak a munkák. Ezzel a templom egyharmada ismét a régi fényben és tisztaságban tündöklök. A munkálatok 1964-ben készültek el, Révész István apátplébános ideje alatt.

1966-1971 között Mátai-Tóth József volt a plébános, aki kívül részlegesen tartoztatta a templomot.

1971-1977 között Marosvári Pál a plébános, ő szereltette be a padfűtést, a hangosító berendezést. Az ő ideje alatt kapott teljesen új tetőt a templom.

1977-1982 között az endrődi születésű Tímár Mihály a plébános, aki felújította a templom villanyhálózatát, új betonjárdát készített a templom köré.

1982-1989. Réthy István plébános idejében készült el a templomban az új liturgikus tér, Dragonits Tamás budapesti építésmérnök tervei szerint. Megjavította a templomtorony keresztjét és a megrepedt nagy-harangot,

1989-től Iványi László a plébános, aki szintén endrődi.

1990. szeptember végén elkezdi a külső vakolat felújítást. A terveket Dragonits Tamás budapesti mérnök készítette. Számításai szerint a költségvetés 6,7 millió forint. Kőműves vállalkozó: Tóth Andor mester, aki a vésztői baptista közösség vezetője. A bádogos vállalkozó: Ács István budapesti baptista mester.

A templomtatarozás gyakorlatilag az 1993-as búcsúra elkészült. A tatarozás árnyékában a düledező templomkerítést is felújítottuk, kijavítottuk a tatarozó brigáddal. A vas feketére való festését asszonyok végezték társadalmi munkában.

1999. Négy év múlva, 2004-ben lesz templomunk 200 éves. Erre a nagy évfordulóra nagyon időszerű lenne a belső templomfelújítás. A képek felújítása, megmentése, szobrok konzerválása, kicsúszlizott színes ablakaink rendbetétele,

vakolatjavítás, teljes festés. Szakember felmérte: a felújítás mai árakon 27 millió Ft + ÁFA.

2001. A Körösök Vidékéért Egyesület vállalta, hogy az 1945 után a temetőbe száműzött Nepomuki Szent János szobrának megfelelő szoborfülkét épít. Eredeti helyén, a Domszög előtt a forgalmi csomópont miatt nem alkalmas ma már hely, azért került ide a templom elé. Október 23-án Iványi László plébános megáldotta.

2002. Sajnos, a látszat ellenére templomtetőnk elég rossz állapotban van. A barna műemlékpala ideje lejárában van. Sok összetört, lehullott, ezért a tető beázott, emiatt gerendák korhadtak el. A függesztőmű is itt-ott gyengének mutatkozott, és megroggyant. A Műemlékvédelmi Hivatal nem engedte, hogy ismét palával fődjük a tetőt, csak a piros, kiscserpet engedélyezte. Ennek viszont sokkal nagyobb a súlya, mint a paláé. Ezért statikailag meg kellett erősíteni a faszerkezetet.

A munkálatok júniusban kezdődtek. Kivitelező a helyi Varga Zoltán volt. 14 millió Ft volt a felújítási költség. A munkák júniusban kezdődtek, és november 9-én, szombaton délelőtt 10-kor a búcsú keretében tartottunk hálaadást. Gyulay Endre püspök úr tartotta az ünnepi szentmisét.

2003-ban új, rézből készült függőleges esőcsatornát kapott templomunk.

2004. őszén elkészül a templom külső díszkivilágítása. A templomkertben elhelyezett halogén reflektorok világítják meg éjjel.

Szobrok, képek

1804. Készült Nepomuki Szent János szobra.

1816. Nepomuki Szent János szobrát Berta tanító készítette és tartja fenn.

Nem derül ki a krónikából, hogy ugyanarról van-e szó.

1824. május 9-én, Húsvét 3. vasárnapján Vurum József nagyváradi püspök a templomot és a főoltárt ünnepélyesen consecrálta, azaz felszentelte, és a főoltárba elhelyezte szent Crescens, Ince és Vincencia vértanúk ereklyéit.

Ebben az évben készült a Szent János kápolna Berta János költségén, aki fenntartásukra hagyott is 125 váltó (50 pengő) forintot.

1829. A mellékoltárok kövei új pecséttel láttatnak el. Az eddig a kóruson lévő régi szent Imre-képet a szószékkel szemben helyezték el.

Július 4-én a püspök ünnepélyesen megáldotta a Berta tanító által emeltetett Nepomuki Szent János kápolnát.

1860. Fischer Károly gyulai rác meszter megfesti Szent Imre oltárképét, melyet november 5-én ünnepélyesen megáldanak.

1866. A Szent János-kápolna megújítatik 70 frt költséggel a saját ipartőkéjéből.

1892. június. Müller Károly, nagyváradi aranyozó az oltárt és szerelvényeit aranyozta 200 forintért.

Az egyik mellékoltár állítólag Szent Szaniszlót ábrázoló, de az avultság miatt fel nem ismerhető képét Jézus Szent Szíve szobrával cserélték fel. A Grödenben Delagonál készült szobor 140, a talapzat

25, eléje egy próbaezüst szívlámpa 61, a beállítás mintegy 15 forintba került, ami mind adakozásból gyűlt be. A megáldás július utolsó vasárnapján történt.

1893. január 6-16-ig népmissziót tartottak P. Hodung, Gulyás és Kuluncsics Jézustársasági atyák. Rendje: 8-kor mise és prédikáció, délután – a temetések miatt – 4-kor prédikáció és litánia. Vasárnapokon a szentmise fél 10-kor volt. A gyónatás január 7-én 8 órakor tartott előzetes oktatás után, az iskolásokkal kezdődött és folytatódott naponként délelőtt 6-12-ig és délután 2-7-ig. Áldoztatás minden félórában, még délután is. Segítettek: Spett, Dunay, Szirmay, Szentkirályi, Dósa (Kunszentmártonból), Gyóntak 7 ezren fölül. A misszió-kereszt megáldása 15-én, vasárnap volt.

Szeptember: Müller Károly, nagyváradi aranyozó, a szentélyt díszítette: a falakat művészi kivittel márványozta, festette és aranyozta – a Szentháromság, Úrvacsora, Szent István keresztelése, Szent Erzsébet képeket és szimbolikus díszítvényeket festette.

1894. Május – Az oltár Grazból ereklyével ellátva megérkezvén, az apácák kápolnája május 2-án a múlt évben nyert főpásztori engedély alapján megáldatott. A lazaristák műhelyéből kikerült román stílusú oltár, Immucalata szoborral. Ezt a szobrot használjuk jelenleg körmenetkor.

Június 2. – A Mária-oltár barlanggá alakították, benne elhelyezték a lourdes-i szobrot, mely költségeit a Mária-társulat és adakozás fedezte. A délutáni ájtatosság alatt áldották meg.

Augusztus – elején Müller Károly nagyvárad aranyozó, mint vállalkozó, befejezte a templomhajó és mellékoltárok díszítését és mellékarzat felállítását. A hajó falait és oszlopait márványozta, az oszlopfőket metállal aranyozta (a múlt évben a szentélyeit tiszta arannyal) a boltíveket tiszta arannyal festette, a mennyezetet kékre festette és aranycsillagokkal díszítette. Sajnos, ez ma már nem látható, mert lefestették. Az első mennyezetmező sarkaiba a 4 evangélistát festette, a Szent-kereszt és Jézus Szíve oltárát átalakította, az előbbire tabernákulumot helyezett, a Mária-oltáron a rózsafüzérkép helyett valódi sziklából lourdes-i barlangot és szobrot állított, a szószéket festette és aranyozta. (A rózsafüzérkép kikerült a templomból, sokáig a raktárban porosodott. Jelenleg a Szent Gellért Katolikus Általános Iskola folyosóján látható.) A festmény mindegyik olaj és az arany (az oszlopfők kivételével) valódi. Került mindez a 612/1894. szám alatt jóváhagyott szerződés szerint 3.010 forintba. Ezenkívül Müller és fiának ellátására a plébános fizetett 120 forintot (április elejétől) és lakásért 40 forintot.

A mennyezet második mezőjének sarkára magánvállalkozók festették, és pedig Tímár Márton Szent Mártont és Szent Mátyás apostolt, Gácsiné Magyar Borbála Szent Borbálát, Kalmár Vincéné Szent Krisztinát 100-100 forintért Milye Kálmán nagyvárad akadémiai festővel, ki a szentély és hajó többi képeit is készítette.

A mellékarzattal a püspöki építész-mérnök által javított tervezet alapján Árvai Imre kőműves és Szekeres István asztalos, helybeli iparosok állították egybe. Költsége az előírányzott és 1380/1894.

szám alatt elfogadott 800 forintot meghaladta, amennyiben az anyagok, vas és fa drágábban számítottak és utólag, szilárdítás céljából, több vas is használtatott fel.

Ugyanezen alkalommal a Mária-társulat képei és szobrai is (Szent József-Immaculata-szobor, rózsafüzér-kép) aranyoztattak és festettek 145 forint költséggel.

A templom egész belső díszítése és karzat nagycsökkentése tehát került: 1892-ben a főoltár 200,- Ft – 1893-ban a szentély 2.925,- Ft – 1894-ben 4.056,- Ft, összesen 7.181,- Ft, tehát éppen felébe annak, amit Báder Károly, a gyulai templom festője, 1890-ben az endrődiére, kisebb méretű karzattal és kevésbé gazdag aranyozással, előírányzott.

Ezen célokra a 7.490,- Ft ipartörvényből kiutalványoztatott 2.318,- Ft, maradt: 5.172,- Ft.

1895. júliusában szerezték be Szent Anna szobrát Grödenből Malknechtől, Katona Pálék 300 forintjából. Elhelyeztük a Szent József szoborral szemben az Immaculata-szobor helyére, melyet innen áttettünk az „üveges Mária” fülkéjébe. (Ez a mellékoltár kinézetű üveges fülke az iparos sekrestyében van.

A templommal egyidejű Regina Coeli szobrot pedig átadtuk a kondoros-tanyaiaknak (Ma Hunya község). Az 1999-es templomtűz következtében ez a szobor a hunyai templommal együtt megsemmisült.

1895. november 3. A Kereszt oltára fölötte, a kereszt szárának alján készített üregben elhelyeztek egy szentkereszt ereklyét, mely gróf Pongrácz János szentandrászi

plébános hagyatékából került ide. Nyilvános tiszteletét 1895. szeptemberében 1947. szám alatt kelt főpásztori irattal engedélyezték. miután okmányát rendben találták.

1898. A templom előtti kőkereszt talpzata, mivel a vakolatot és cementet mindig lerúgta, mázos téglával rakott körül, alap hiányában a templom pénztárából 57,80 forintért.

1899. április 3-án áldották meg Páduai Szent Antal szobrát, melyet Kiszely Márton 93 forintnyi adományából Iviatkó Albin, pécsi szobrász készített. Mellette persely, Szent Antal kenyere, alamizsnája számára. Május 5. Pater Prieszter Ágoston, radnai zárdafőnök, megáldotta az új Morgari-féle templomi stációs képeket, melyek az innsbrucki Müller-cégtől a templompénztár 230 forintján szereztek be, főpásztori engedéllyel. A képek csak beállítás által tartóssá tett olajnyomatok.

Június 16-án helyezték el a Szent Kereszt oltáron Iviatkó Albin, pécsi szobrász műterméből kikerült fájdalmas-anyja és Szent János szobrokat. Gácsiné Magyar Borbála adománya.

Szeptember 3. Megáldva Assiszi Szent Ferenc szobra, melyet Kontra István (60 forint) és a Rózsafüzér-társulat költségén 93 forintért készített Iviatkó Albin, pécsi szobrász.

1900. április 7. Kiszely Márton egy új feltámadási szobrot ajándékoz az egyháznak 54 korona értékben.

1901. A Mária-Társulat a Szent Kereszt oltárhoz egy Nepomuki Szent János szobrot hozat. A szobor Rifesser József Sankt Ulrich, Tirol – művészetét dícséri.

Kiszely Márton Páduai Szent Antal tiszteletére egy díszes oltárt román stílusban emeltetett, melyet Schmidt János budapesti oltárépítő készített, és 1200 Koronába került. Az új oltárt Grócz Béla prépost-kanonok a hívek nagy részvétele mellett 1901. április 9-én ünnepélyesen megáldott.

1904. A templom bejáratánál lévő fülke, mely Úr koporsójának használtak, különben pedig lomtárnak szolgált, fülkés kápolnának lett átalakítva. A kápolnát kitakarították, egy ablakát befalazták és kifestették. Beállítottak egy oltárt oltárkövel, az oltáron lévő Fájdalmas Szűz szobra és 2 kereszt. Krausz József selmezbányai szobrász intézetében készült. Szujó Pálné, Frolyó Mária ajándéka. A díszes vasrács ajtó helyben készült. Ezen költségek fedezésére adakozott Szujó Pálné Frolyó Mária, Szujó Pál, Szent Ferenc III. rendje, Kiszely Márton és Tímár Jánosné.

1904. szeptember 8-án az új fülkés kápolna Fájdalmas Szűz Anya – főhatósági engedéllyel – megáldatott.

1907. A Szűz Mária oltárát megújították Schmidt János budapesti oltárépítővel 1.100 Korona költséggel. Ezen összeghez hozzájárult a Mária-társulat, a Hanyecz Mária-féle alapítvány, és a közadakozás. A megújított oltárt újból lepecsételt oltárkövel látták el.

1908. március 20. Kalmár Imre és neje, Uhrin Eszter a templomnak egy Prágai Kis Jézuskát üvegszekrényben ajándékoztak 553 korona értékben. A mestermű Mayer müncheni intézetében készült. Az üvegszekrény ma már nincs meg.

1923. Kalmár Vince egy Paulai Szent Vince szoborral ajándékozta meg a templomot.

1924. D. Tímár Mihály és családja szép Teréz szoborral gazdagította templomunkat. A krónika arról nem szól, hogy melyik Szent Teréz szobrot, ugyanis minkét Teréznek (Avilai és Lisieux-i) van szobra.

1949. március 25-én új corpust szerettek be a szentsírhoz.

2004. október 24-én, vasárnap reggel új képet áldott meg Iványi László plébános. Az Irgalmas Jézus képét Krakkóból szerezte be Katona István egri segédpüspök úr segítségével Császárné Gyuricza

Éva, és adományozta templomunknak. A kép az eredeti krakkói kép regisztrált másolata.

Megjegyzés:
Schmidt János budapesti oltárépítő munkája a Budapest-Máriaremete-i kegytemplom mostani oltárai, jelzett munkák. Azt a templomot jelen formájában 1899-ben szentelték fel. Tehát röviddel az endrődi munka előtt dolgozott ott a mester!

A tiroli szobrokról és mestereikről

Tiroli szobor, tiroli oltár, tiroli betlehem – ezek ismerős fogalmak az 1900 körüli magyarországi egyházművészetből. Az endrődi templomban a leghíresebb tiroli faragók – Malknecht, Runggaldier, Rifesser, Delago – szobrait csodálhatjuk. A tiroliak faragásai ennek ellenére még mindig a magyarországi művészettörténet mostohagyerekei, noha jelenlegi kutatásunk szerint legalább 200 település templomában láthatók fából készült, színvonalas munkáik.

Delago, Rifesser, Runggaldier és kortársaik Dél-Tirolban éltek, mely tartomány déli része az első világháború után került Ausztriától Olaszországhoz. A 2.000-3.000 méter magas dolomit hegyek és szűk völgyeik világában már a középkorban kezdetét vette a faragás, mely eleinte a hétköznapi igények kielégítésére szorítkozott, később pedig már a szentek szobrainak faragásával, oltárszobr-

szattal is kibővült. Az első bizonyítottan kezűességéből élő mestert 1615-ben jegyezték fel Sankt Ulrichban, a grödeni tartomány központjában... Bár ők alig különböztek a többi hegylakótól, szorgalmuknak és tehetségüknek, remek munkaszervezésüknek köszönhetően már a barokk korban megélték a faragásból. Olyannyira kapósak voltak munkáik, hogy a cirbolya- és más fenyőerdőket kímélendő -, a faragók számát akkoriban 300-ra korlátozták... 1821-ben létesült I. Ferenc császár engedélyével az első rajziskola, melynek az egyik Runggaldier 31 évig volt szobrász-tanára volt...

Egy másik, mindmáig működő és népszerű rajz- és modellezőiskola 1875-ben nyitotta meg kapuit St. Ulrichban. Jelenleg a lakosságnak mintegy 40 százaléka él valamilyen módon a faragásból.

A műhelyekben is rend és szervezetség uralkodott. Meg volt szabva, ki mit

csinálhatott: önállóan dolgozott, mintá után faragott, csomagolt vagy csak kiségitett. Még a nőknek és gyerekeknek is jutott nekik való feladat. Azzal, hogy saját családtagjaikat alkalmazták, a vetélytársak ellen védték magukat.

De hogyan is terítették portékáikat a messzi hegyek között élő tiroliak? A faragóknak utazó embereik – üzletkötők – is voltak, akik a megbízatásokat szereztek számukra. Ezek az Osztrák-Magyar Monarchia területén a 19. század elején már irodákat nyitottak. Ha hihetünk két listának, 1807-17 között már 279 grödeni iroda működött, melyekből jutott Spanyolországba is. A legkeletebbi Grácban volt. Ahol nem volt kereskedelmi iroda, ott az utazó kereskedőké volt a főszerep, akik a célterület nyelven nyomtatott árjegyzékkel, szórólapokkal kopogtattak be a plébániákra...

Hogyan sikerült felfuttatni az iparágat terebélyesedett faragást? A grödeniek arra alapoztak, ami már akkor volt és biztonsággal működött: a vonatra. St. Ulrichnak 1890-ben már volt távírdája, 1905-ben pedig telefonja. Akkoriban 2-3 nap alatt eljutott egy levél Grödenből Kassára... Így a templomi rendeléseket felvevők pár nap alatt a konkrét rendelésre helyben választ is kaphattak. Ezért elsősorban a vonattal jól elérhető településeken dolgoztak.

A tiroli faragás leginkább 1898-1918 között jutott el Magyarországra, ami egybe esett a grödeni faragás fénykorával. A Monarchia felbomlása után hamarosan

megszűnt ez a virágzó iparág, hiszen már nem támogatták őket. Legnagyobb konkurensük egyébként 100 évvel ezelőtt a müncheni Mayer cég volt, melynek azonban nem volt saját gárdája, hanem konkrét feladatokra fogadtak fel művészeket. Mások is igyekeztek a tiroliakat másolni, ők viszont nem fából, hanem gipszből, sőt, fémből készítették szobraikat. Magyarországon a bártfai faragó műhely a belső szabályzatlanság miatt nem volt igazi versenytársuk. Az Oberbauer-féle kegytárgy forgalmazó cég és a pesti Rétyay & Benedek időnként a tiroliak portékáit adták el a sajátjukként... A tiroliak természetesen ma is folytatják őseik szakmáját: nemrég egy német tévéfilmben mutatták be műhelyeiket. Akkor éppen Ausztráliába csomagoltak egy sírban fekvő Krisztus szobrot...

A grödeniek emberként is őszintén érdeklődtek Magyarország és az Alföld népe, kultúrája iránt. Véletlenül bukkan-tam rá nemrég az egyik híres dinasztia egy – kivételesen nem faragó, hanem bécsi földrajztanár – tagjának publikációjára, aki 1927 körül lelkesen járta és tanulmányozta az Alföldet. Kiemelte a lakosság vendégszeretetét, sőt, még egy keveset magyarul is megtanult. Egyet nem tudott: azt, mennyi tiroli oltár és szobor szegélyezi útját. A szimpatikus déltiroli akkor valószínűleg még lelkesebben rőtta volna az Alföld homokos útjait...

Ezt a fejezetet írta:
Tóth Zsuzsanna
Művészettörténész
Budapest

Festett, színes üvegablakok

Szent Béla püspök

1938. Béla öccse emlékére özv. Uhrinné Tímár Emília
Megújította a Rózsafüzértársulat (lásd a képet)

Szent István

Szent Királyunk halálának jubiláris emlékére 1038-1938.
Az endrődi magyar katolikusok

Jézus Szíve

Készítette az Oltáregylet

Mária Szíve

Készítette özv. Gyuricza Miklószé

Árpád-házi Szent Erzsébet 1938.

Budapesti Eucharisztikus Világkongresszus évében Krisztus Király dicsőségére özv. Tímárné Mészáros Anna

Szent Margit

Erről az ablakról több adatunk nincs.

Harangok

Régi templom:

1797. A plébános engedélyt kap a meglévő 2 nagyobb harang mellé a „dissonáns tintinnabulum” helyett megfelelőbbet készíttetni.

1798. 15 mázsás harangot öntött Harner Jakab Váradon 1681 r-forintért.

1801. Harang újraöntésre és nagyobbitásra a templom pénztára kiadott 350 frt-ot.

Új templom:

1804. Egy átöntött harangért fizetnek Budán Miller Jánosnak 62 fr. 6 krajcárt.

1816. júniusi állapotok: a templomban 5 harang: 18 mázsa 70 fontos, 8,08 mázsás, 4 mázsás, 1,38 mázsás, 48 fontos.

1900. A 4 mázsás – füles – harang meghasadt. Mivel biztosítva volt, a sérült harangot Bécsújhelyre szállították el. A harangot Hilzer Péter császári-királyi ud-

vari harangöntő készítette. Súlya az ütővel együtt 351 kg – a régi 182 kilós volt. Hirdesse sokáig a Boldogságos Szűz Mária dicsőségét!

A harang karácsony után, Szent János napján – csaknem az egész lakosság jelenlétében, nagy ovációk között szerencsésen a templom tornyába felhúzták.

1916. Újabb rendeletet adtak ki, a hadi kincstár részére lefoglalandó harangok-ról.

Július 14. Rekvirálás. Vörös- és sárgarézből készült, mindenféle háztartási edényt elvittek hadi célokra.

1917. A templomi harangok rekvirálása. Május 16-án, éppen áldozócsütörtökön a délutáni vecsernye után. A már három év óta tartó háború újabb és újabb áldozatokat kíván. A hadihányokat pótolni kell, a kincstár tehát mindent a hadsereg részére rekvirál.

Május 12-én megjelent egy katonai mérnök és vele 7 műszaki katona, a templom harangjainak átvételére.

Május 13-án, vasárnap tartott templom körüli processzió utoljára szóltak a kedves harangok, másnap, hétfőn mindjárt hozzáfogtak a katonák a levételhez. A munka 3 napig tartott, még a harangok a földre kerültek. Az ezernyi nép fájdalmas megilletődéssel, zokogva csókolta s majd illatos virágfüzérékkel koszorúzta meg a harangokat, melyeket május 17-én szekerekre téve processzióval kísérték a gyomai vasútállomáshoz.

A harangok felirata a következő:

I. nagyharang: átmérője 1,29 m, magassága 1,78 m, hangja nagy E. Súlya a rákarcolt felirat szerint 2113, átvételi súly

azonban 1049 kilogramm. Rajta egy feszület és Szent Imre herceg dombormű képe.

Felirata: Josef Hornung m. Pest 1832.

Szűz Szent Imre hercegnek az endrődi hívek közönség védőinek tiszteletére helybeli istenes adományából harmadszor újra öntetett 1832. esztendőben.

II. harang: átmérője 94 cm, magassága 85cm. Hangja s gis, súlya 466 kg. Rajta egy Szűz Mária, Szent József és feszület kép.

Felirata: Endrőd helysége harmadszor öntetett 1856. Schiefner Ede idejében, öntötte Jungbauer Vince Pesten 1856

III. harang: átmérője 60 cm, magassága 50 cm, hangja kis e, súlya 87 kg. Rajta Szűz Mária képe.

Felirata: Öntette Schiefner Ede, 1835. Pesten.

IV. harang (lélekváltási kisharang): átmérője 36 cm, magassága 37,5 cm, hangja kis c, súlya 27 kilogramm. Rajta Szűz Mária képe.

Felirata: Judit Henricus Eberhard 1805. Pesten.

Az ötödik harangot, mely 1900-ban Bécsújhelyen újra öntetett, súlya 315 kilogramm, meghagyták!

Levételét továbbá a kondorostanyai templom kis fatornyából 2 harang, az egyiknek átmérője 59 cm, magassága 54 cm, súlya 109 kilogramm, felirata Szent László király tiszteletére 1897. Hőnig, Arad. A másiknak az átmérője 50 cm,

magassága 45 cm, súlya 64 kg, felirata Öntötte Walsér Ferenc Pesten, 1869.

Elvitték még a Décsi-páskumi iskola 44,5 kilogramm súlyú kis harangját és végül a kondorostanyai – örménykúti – iskola 10 kilós harangját is!

A rekvirált 8 harang összes súlya 1859,5 kilogramm, melyért a Kincstár ki-

lónként 4 koronát fizetett, tehát az összes harangért 7.438 korona váltásdíjat, mely összeg 3.614-3617/1917. szám alatti egyházmegyei alapítványi pénztárába július 11-én elhelyeztetett.

Endrőd híres kántora, Újházy Miklós búcsúztatót is írt ez alkalomra.

A harangok elvitele Endrődön – 1917. május 12.

A harangok vándorolnak,
Még ma itt, s már messze holnap.
Fáj, hogy segítség nincs semmi,
Hogy búcsút kell tőlük venni.

Úgy érzi a lelkünk, éltek,
Hogy figyelték, hogy beszéltek.
Hol vidám szó, hol bús ének,
Míntha velünk érzenenek.

Szép szavunk, hol könnyet keltett,
Hol fölemelt minden lelket,
A határon széjjel áradt,
S új erőt nyert ki elfáradt.

Árvizekkel vészes hajdan,
Testvérünk volt minden bajban.
Felsikoltott, ha vést látott,
S összevont, mint egy családot.

Menjetek, a küzdő népet
Győzelemhez segítsétek,
S ha a harcok véget értek,
Megint Istent dicsérjétek.

Újházy Miklós
kántor

Vészes felhő, ha közelgett,
Imára hitt minden lelket.
Ha tűz támadt sok bús éjen,
Velünk sírt a veszteségen.

Ha bánat ért egy családot,
A részvétért ez kiáltott,
S kinek nem volt anyja, atyja,
Az árvát is elsiratta.

De most látva, hogy szét hulltunk,
Hogy mivé lett boldog múltunk,
Talán a harang is érez,
S elhagy minket, a honé lesz.

Fiainkat hűn követve,
Megy a halál fergetegbe,
Hogy ki tudja melyik tájon
Erős oltalmukra álljon.

a harangok elvitele

1921. Megindult az elrekvirált templomi és iskolai harangok pótlására a gyűjtés a hívek között, mely rövid időben több mint harmincezer koronát eredményezett. Az Első Endrődi Gőzmalom Rt. szintén 10 ezer koronát adományozott e célra.

Harang-alapra összegyűlt: 44.050 korona adomány.

1923-ban sikerült beszerezni mind a négy harangot.

A még 1922. október havában megrendelt „D” hangú „Szent Család” képével díszített harangot – a budapesti „Ecclesia” harangöntőség díszes és lelkiismeretes kiállításában – Zelinka János apát-kanonok 100.000, Tímár Imre és neje Dinya Veronika 150.000, s a hívek 1920-22. évek alatt összegyűlt adományából a szerelési költségekkel együtt circa 310.000 koronáért szerezték be. Az új harang megál-

dását Dr. Dunay Alajos kerületi esperes, békésszentandrásai plébános végezte 1923. március 16-án.

A Szent Család harang felirata: „Jézus, Mária, Szent József – legyetek velünk – halálunk óráján! Készült az Úr 1922. évében Zelinka János apátplébános, Tímár Imre és neje Dinya Veronika adományából.” Súlya 977 kg.

A Szent István harang felirata: A harang egyik oldalán a Szent István kép alatt: „Szent István király, könyörögj érettünk!” A másik oldalon a Patrona Hungarica kép alatt:

„Magyarország Nagyasszonya!
Boldogasszony Anyánk!
Szándd meg síró néped,
áldd meg szegény hazánk!”

„Kovács István és Soczó Mónika
adománya.”
1923.

A Szent Imre harang felirata: „Szent Imre herceg, Magyarország éke, endrődi népeknek légy hű menedéke!” A másik oldalon: „Készült az endrődi híveknek közadakozásából.” Súlya 570 kg.

Egy héttel később Csernus Mihály adminisztrátor megáldotta a 30 kg-os „lélekharangot”, majd felhelyezték a toronyba. Ezt hitközségünk – 4 derék katolikus gazdálkodó testvér: Kalmár Bálint, Vince, Imre és Károly adományának köszönheti, akik a felszerelési alkatrészekkel együtt, kb. 93.000 koronát – 6 mázsa búza árát – fizettek fent nevezett „Ecclésia” cégnek a jó kiállítású harangért

Kovács István birtokos és neje Sóczó Mónika elvállalták az elvitt régi nagyharang „E” hangján szóló, 977 kg súlyú nagyharang elkészíttetését a fenti Ecclésia cégnél, 200 mázsa búza árában. A második, 570 kg-ot kitevő Szent Imre harangot a hívek áldozatkészsége teremtette elő. Az Oltáregylet tagjai járták sorba az utcákat, s oly eredménnyel gyűjtöttek, hogy a harangért fizetendő 114 mázsa búza árán kívül a szerelvények elkészíttetésére 838.000 koronát, a toronyba való felhúzás költségeire 89.198 koronát költhettek, s még 100 mázsa búzát letétbe helyeztek a hitközség pénztárába a templom rossz felületének mielőbbi megújítására.

A harangokat körülményes és kalandos vasúti szállítás után 1923. Szent István napján áldotta meg Brém Lőrinc gyulai püspöki helynök nagy papi segédlettel. Megjelentek a harang-szentelésen: Szirmay L. Árpád praelatus-kanonok, a kerület főesperese, Dr. Dunay Alajos es-

peres, Kovács Márton újkígyósi és Fetzter József szarvasi plébánosok, Takácsy Dénes gyulai káplán.

A négy harang intonációja (D, H, G, E) kellemes, tiszta. A gyönyörű septim accord kellemes zenét szolgáltat. Különösen a Szent Imre harang bársonyos, halk bűgása tetszik a híveknek. A nagyharang kissé csengőbb és tisztább lehetne.

Kedves epizódok a gyűjtés során: Tímár Imre 10 q búzával adott példát jómódú gazdátársainak. Egy idősebb koldusasszony kalászt szedett a mezőn, s ebből adott 2 kg búzát a harangokra. Egy 9 éves iskolás fiú 1 köből búzáért állt el egyik gazdához jószág-legeltetésre. Gazdájától 5 kg búza előleget kért, s ezt hozta örömteljes arccal – áldozatul.

A II. világháború a harangok történetére is rányomja szomorú és tragikus bélyegét. Már 1944. nyarán elvitték a két kisebb harangot (kb. 570 kg súlyban) és egy apró harangot a Körösön túlról. A megmaradt két nagy harang megsérült és nem használható. A Décs-páskumi iskolától Dászkál István káplán behozta a Márkli Gyuláné által adományozott kis harangot, amely 49 és fél kg. A lélekharang mellett csak ez volt használható. Évtizedeken keresztül a plébánia padlásán lapult, most a Szent Gellért Katolikus Általános Iskola tornyában jelzi a delet, és a nagyobb iskolai ünnepeket.

1947. A nagyobbik harangot özv. Kovács Istvánné Sóczó Mónika költségére újjáöntésre munkába adták Slezák Lászlónak. Sok utánjárásra készült el a nagyharang 1948. március 15-ére, noha 1947.

augusztus 20-ára készen kellett volna lennie. Kellott volna, hogy újjáöntés után 9 mázsa néhány kilós legyen és 11 mázsásra sikerült. Ebből meg az a baj származott, hogy gyenge lett a függesztő híd. A cég kicserélte, de az új is gyenge volt és hozzá leszakadt a harang koronája (feje). Szerencsére a bajt idejében észrevettük és a harangot leállítottuk. Szinte gondviselés-szerű volt, hogy közben hazajött Liziczai László, községünk szülötte, aki feltalálta az érc hegesztésének módját és nagy odaadással meghegesztette a harang koronáját, 1951. nyarán és megerősítette a függesztő hidat is. A nagyharang Szent István tiszteletére készült. A második harangot Slezák Ráfaelnek adtuk munkába. Március 15-ére (1948.) ez is elkészült. Az egész község egyöntetű lelkesedése mellett 1948. március 15-én szentelte fel a két harangot Pintér László helynök. A község összlakossága nagy örömmel hallotta, amikor a hosszú nagypénteki csend után megszólalt a két új harang. A kisebb harangot a hívek adományából öntették újra. Igen szépen, lelkesedéssel adtak a harangra a gyermekek is. Az első adakozó Klinghammer Éva volt. A harang súlya 493 kg, Jézus Szíve tiszteletére van szentelve. Felirata: „Jézus Szentséges Szíve. Jöjjön el a Te országod. Adj nekünk békét!” –

Megjegyzés:

Hilzer Péter harangöntő:

Peter Ignatz Hilzer (1846-1907), Bécsújhelyen született és halt is meg. 1871-ben apjától vette át a harangöntő műhelyt, mely Hilzer öntési találmányai révén igen jelentős lett a Monarchiában,

ha ugyan nem a legjelentősebb. Készített harangokat Kelet-Indiába, Japánba és Törökországba is. 1887-ben császári udvari harangöntő címet kapott.

1906-ig 6650 harangot öntött összesen 1.800.600 kg súlyban. Híresebb harangjai pl. a bécsi Votivkirche (Fogadalmi templom, 1879) valamint a máriacelli Ferenc császár harang 1891-ből. (Österreichisches Biographisches Lexikon, Graz-Köln 1959, 2/319)

A JELENLEGI HARANGOK FELIRATA

Leolvasva: 2001. augusztus 15.

Nagy harang, súlya: 1100 kg

Rajta: István király a koronával látható és: Jöjjön el a Te országod

Felirat: Isten dicsőségére hazánk nagyasszonya és Szent István király tiszteletére újjáöntette férje, Kovács István és 49 évi boldog házasságuk emlékezetére felesége, született Sóczó Mónika Endrődön, az Úrnak 1947-48. Nagyboldogasszony éve.

Öntötte Slezák László, Magyarország aranykoszorús harangöntő mestere, Budapest. 4172 sz.

Közép harang, súlya: 550 kg

Rajta: Jézus Szíve látható

Felirat: Az 1944. évi harcokban megrepedt és átlőtt Szent Imre harangot újjáöntették Endrőd katolikus hívei 1948-ban.

Öntötte Szlezák Ráfael Rákospalotán „Jézus Szentséges Szíve, jöjjön el a Te országod, adj nekünk Békét!”

Ez a harang jelezte a delet a Kossuth Rádióban 2001. szeptember 23-tól szeptember 29-ig.

Kis harang – lélekharang, súlya: 80 kg
Rajta: Szent István a koronával és

„Szent István, könyörögj érettünk!”

Felirat: Szent István király dicső emlékének. Az Endrőd-Polyákhalmi katolikusok. 1937.

Öntötte Szlezák László harangöntő, Magyarország aranykoszorús mestere, Budapesten.

Az orgona

1809. Kümmer Emmánuel túri orgonakészítő egy 22 változatú és 2 klaviatúrájú orgonát épített. A helység pénztára, és a csabai római katolikus egyháznak eladott ó-orgona ára fedezte.

1894. november. Az orgonát javította: a fúvót bőrözte és jobb rendszerbe szedte, új billentyűzetet készített, a játékasztalt megemelte, a sípokat mind kijavította és meghangolta Országh Antal és fia, budapesti cég. Került 718 forintba, mely az ipartőkéből utalványoztatott ki.

1906. május 20. A templom orgonáját felújították, és két új változattal bővítették. A munkát Országh Antal nagyváradi orgonaépítő végezte. A költségeket fedezte: a Schiefner-féle ipartőke, Tímár Györgyné hagyománya, a templomi ipartőke.

1914. Angszter József és Fia pécsi orgonaépítő céggel szerződés kötöttek az orgona átalakítása és megújítása iránt. A munkálatokat Sugár Viktor magyar királyi zeneakadémiai tanár úr ellenőrizte, és az ő útmutatásai szerint végezték.

1915. szeptember 7. Angszter József

és fiai – pécsi cég – elkészítette az új pneumatikus rendszerű orgonát, mely Kisasszony napján ünnepélyesen megáldott.

1917. Új, még szigorúbb rekvirálás rendelet lépett életbe. Fejkvóta marad 10-12 kg. Leszedik az ajtókról és ablakokról a rézvereteket hadi célokra.

1918. március 21-én az orgona homlokzati ónsípjait leszedte a rekviráló Országh Antal váradi orgonaépítő. A rekvirált gyönyörű orgonasípok súlya 133 kg volt, melyért a hadi kincstár á: 15 korona = 1.995 korona és fuvardíj fejében 346 koronát fizetett. Az orgonasípok a gyomai vasútállomáshoz lettek elszállítva a budapesti Fémközpont címére.

A II. világháború után

Az orgona szelládait a légnyomás tönkretette – az orgonasípokokat elhordták, így az orgona is használhatatlan volt.

1947. Az orgona javítása szépen halad előre, a javítást Novoth Lajos váci orgonaépítő végezte.

Ez év szeptember 21-én, vasárnap tartották az újjá alakított orgona felszentelését. A szertartást Pintér László debreceni püspöki helynök úr végezte, itt volt titkársa, Dr. Pálmai József is. A kerületi esperes úr és az átvételt Takácsy Dénes, egyházmegyénk zeneügyi igazgatója végezte, aki az újjáalakított s kijavított orgona hangját dicsérettel említi meg. Délután 3 órakor hangverseny volt az új orgona költségének segítésére. Gyomárról is közreműködött az énekkar, az ottani kántor, mint karvezető irányításával.

A hangverseny után Fehér Sándor karnagy a Dombszögön vendégül látta a gyomai énekkart. Itt megjelent Pintér László vikárius úr Pálóczy János és Takácsy Dénes társaságában s meleg szavakkal köszönte meg az énekkarok fáradozását. A hangverseny alatt kedves ismertetést adott minden darabról Takácsy Dénes újkígyósi esperes plébános.

1950. augusztus havában a fujtatót motorhajtásra szerelték át.

1992. szeptemberében az orgonához új fujtatót készítettünk, 85.000,- Ft költségen. Készítette, és az orgonát rendbe tette: Keve József orgonajavító mester.

1998. Katona Sándor Németországban élő endrődi úr hozott templomunk orgonájához egy új Laukuf fujtatót. Ez sokkal nagyobb teljesítményű, és sokkal csendesebb, mint a régi volt.

Isten fizesse meg adományát.

Jelenlegi orgonánk diszpozíciója

Pedál:

Principál-basszus 16'
Violon 16'
Subbass 16'
Quint-bass 10 2/3'
Flauta-bass 8'
Flauta-bass 4'

I. manuál

Bourbon 16'
Principál 8'
Capricorno 8'
Fugara 8'
Salicionál 8'
Bourdon 8'
Csőfuvola 4'
Principál Octav 4'
Superoctav 2'
Míxtúra 2 2/3' 5 soros
Cornet 8' 2-4 soros

II. manuál

Quintatón 16'
Principál 8'
Gamba 8'
Aeoline 8'
Vox-coelestis 8'
Pileata-dolce 8'
Flóta-concava 8'
Flóta-travers 4'
Hegedű Principál 4'
Harm. aetherea 2 2/3' 4 soros

Manuál copula, Pedál copula II+I., Superoctav copula I+II., Suboctav copula I+II.
Szabad kombináció. Henger. + Redőny II. manuál. Tremoló.

Az orgona lágy, olaszos hangzatú. Forte fortissimo. Forte. Tutti. Pleno.

Egyebek

1796. A régi templomnak ezek a felszerelvényei vannak: 1 ezüst monstrancia, 2 ezüst áldozatókehely, 1 ereklye, 2 pacificale, az egyik ezüst, 1 ezüst és 1 réz füstölő, 5 zászló, 1 tisztességesen felöltötött szobor.

Az előző templom hossza $16 \frac{3}{4}$, szélessége $4 \frac{1}{2}$ öl. (mai mértékkel: 31,6 x 8,5 méter)

1806. Készült a két keményfa gyóntatószék.

1810. A kincstár a templom ezüst készleteit bekéri. Oka a hosszas francia háborúk következtében beállt pénzzavarok.

Öröklámpa, tiszta ezüst: 16 font 8 lat, becsérték 1.300 fr 450

Monstrancia, ezüst, aranyozva 3 font 7 lat, becsérték 360 fr 300

Cibórium, ezüst, aranyozva 1 font 22 1/4 lat, becsérték 189 fr 150

Thuribulum és navicula (füstölkő és tömjéntartó) ezüst, aranyozva 2 font 26 lat, becsérték 270 fr 210.

Pacificale, ezüst, aranyozva 1 font 10 1/8 lat, becsérték 126 fr 80

1891. Egy negyedik gyóntatószék készült. A templomi szétfekvő padokat a jobb helykihasználás miatt összebb húzták.

1896. A templomhajóba 4 új pad készült, Katona p. Pál ajándéka.

1901. május 25-én a régi toronyórát megjavította és helyrehozta Szentendrey Béla szentannai műlakatos és gépész a község költségén.

1902. A templomi új oratóriumba 6 új pad készült. Az áldozatókelyhet bearanyozták, consecrálta Vaszary Kolos bíboros, hercegprímás.

1912. Özv. Tímár Jánosné egy új szentségtartó beszerzésére 800 koronát adományozott, mely összeget 1.000 koronáig Zelinka plébános kiegészített, és Rétay és Benedek budapesti cégnél egy díszes Monstranciát készíttetett, melyet a főpásztor megáldott. (képünk) A régi ezüst Monstranciát a 3581/1912. számú főhatósági engedély szerint a kondorostanyai (hunyai) templom használatra megkapta.

1916. A templomi szerek ismét gyarapodtak: Rétay és Benedek cégtől beszerettek a templompénztár terhére egy aranyozott ezüst cibóriumot, 350 korona értékben.

Körséta

Most pedig induljunk el, nézzük meg, mi hol található, mi micsoda a templomban.

Mielőtt belépünk, a templom homlokzatán balra szoborfülkében található Szent Péter apostol szobra a kulccsal, jobbra Szent Pál, karddal kezében. (Ez sajnos, az időjárás viszontagsága következtében lekerült a helyéről.

A főbejárat fölött található a kronosztichon.

A templomba belépve a karzat alatt találjuk magunkat. A templomba belépve illik úgy viselkedni, ahogy a hely megkívánja. Hajtsunk térdet a főoltár felé, ahol az Oltáriszentséget őrizzük, és vessünk keresztet, miután az ajtó melletti vörösmárvány szenteltvíztartóba mártottuk ujjainkat. Jobbra induljunk el. Az ajtó mellett van a gyóntatószék, majd a kórusra vezető csigalépcső ajtaja. Évtizedeken át be volt falazva, 1991-ben a templom felújításakor megnyitottuk, és a külső ajtót befalaztuk.

Tovább menve ha feltekintünk, a mennyezet első boltozatán látjuk Szent Mátyás, Márton, Borbála, Krisztina képét. A sarokban van a missziós kereszt. Ezután az oldalbejárat következik, felette Szent Adalbert festett ólomüveg ablak.

Ezután Következik Szent Antal oltá-

ra. Középen áll Szent Antal szobra, balról mellette Nepomuki Szent János és Kosztká Szent Szaniszló. Tovább menve az pillér kiugró részén a fal peremén áll Kis Szent Teréz szobra, majd a pillér sarokban áll Assiszi Szent Ferenc. És máris a Jézus Szíve oltár előtt állunk. Középen fülkében Jézus szobra, az oltáron pedig balra Szent György, jobbra Szent Erzsébet. Az oltártól balra a sarokban Kalazanci Szent József. Jézus Szíve oltár fölötti szíves ablak Szent Istvánt és Imrét mutatja.

A Jézus Szíve oltár és Kalazanci Szent József között szokott helyet foglalni karácsonyi időben a tiroli betlehem, melyet 1884-ben Tirolból rendeltek, Runggaldier nevű szobrász készítette.

Ha felnézünk a mennyezetre, akkor a második boltozat négy sarkában találjuk a négy evangélistát. Itt állunk a szószék alatt, melyet már nem használunk, mióta mikrofonokkal van a templom felszerelve. A szószék alatt a vörösmárvány keresztelőkút, 1835-ből. A szószék mellett a falon Szent József faszobra, karján a kis Jézussal.

Álljunk meg itt középen a szembeismisítő oltárasztal előtt. Innen jól látjuk jobbra, a sekrestyeajtó fölött Szent Erzsébet falra festett képét, amint segít a szegényeken. (Millye Kálmán, felújítva 1955.) Innen a szentélyből indul a stációs (keresztúti) 14 kép, melyek haladási irányá-

ellentétes a mi utunkkal. Ugyancsak itt a szentély jobb oldalán a falon látható Szent László aranyozott faszobra. A szentélyben jobbra fönn Jézus Szíve festett ablak.

Tekintetünk a főoltárképen áll meg, mely Szent Imrét mutatja, liliommal kezében, féltérdén a Szűzanya előtt felajánlja magát. A kép jobb alsó sarkában felirat: Átfestve 1936-ban. Az oltárkép fölött a szentély mennyezetre van festve Szűz Mária megkoronázása. Szentháromság koronáz, látható az Atya alakja, idős férfi személyében, Jézus Krisztus, és fölöttük a Szentlélek galamb képében.

Most tekintsünk kicsit balra a főoltártól, és máris láthatjuk Szent István aranyozott faszobrát a falon, egy kis polcon, szimmetrikusan szemben Szent Lászlóval.

A baloldali ún. „iparos” sekrestye ajtaja fölött látjuk Vajk (későbbi Szent István) megkeresztelkedését, melyet Szent Adalbert püspök végez. Az „iparos” jelzöt azért kapta a sekrestye, mert jobb időken oratóriumnak volt berendezve, és a

nyitott ajtó mellett itt hallgattak szentmisét a község iparosai.

Az ajtó mellett végződik a stációs képsorozat. Itt a szentély szélén láthatjuk Szent Anna faszobrát, leányával, Szűz Máriával. Mielőtt tovább lépnénk, pillantsunk fel a mennyezetre, a szembemiséző oltár felett látható az Utolsó vacsora klasszikus képe. És itt a szentély bal oldalán van az ambó, vagyis a felolvasó állvány. A II. Vatikáni Zsinat óta ez a szószék. Vessünk még egy pillantást a szentélyre. Körben a fal mellé a régi áldoztatórács lett elhelyezve, miután megszűnt a szentélyt a hajótól elválasztó funkciója.

Ha megfordulunk a templomhajó felé, és feltekintünk, láthatjuk a kétmanuálos, pneumatikus orgonát. Első pillantásra talán fel sem tűnik a hamisság: a homlokzati sípok csak vászonra festett imitáció, ugyanis az ónsípokot elvitte a háború.

Most lépjünk a Mária oltár elé. Sziklabarlangban látjuk a Lourdes-i Mária kegyszobor másolatát, előtte Szent Bernadett térdel. A Mária oltár bal oldalán a sarokban áll Szent Vendel szobra.

Ezután a Szent Kereszt oltár következik. A nagy kereszt aljában egy kis ablak, mögötte ereklyetartóban a Szentkereszt ereklye. A kereszt két oldalán a Fájdalmas Anya, és Szent János apostol. Az oltár fölött Szent Erzsébet rózsalegendáját látjuk a színes ablakon. A keresztoltártól balra a pillér sarokban áll Avilai Nagy Szent Teréz, a pillér kiugró részén pedig a Prágai Kis Jézus. Tovább menve, a pillér másik oldalán az Irgalmas Jézus oltára, a falon a krakkói kegykép másolata. Az oldalbejárat fölötti színes ablakon Szent Margit alakján keresztül világít a lemenő nyugati nap fénye.

A sarokban egy gyóntatószék. Kettőt lépve máris a karzat alatt állunk Itt a falon látható P. Hunya Dániel SJ híres endródi pap emléktáblája. Mellette a Fájdalmas Mária kápolna, a szobor mellett két angyalka. Az ajtó kovácsoltvas. A kápolna bal oldalán egy másik gyóntatószék áll.

Mielőtt a templomból kilépünk, ismét mártsuk ujjainkat a szenteltvíz tartóba, hajtsunk térdet, és legalább egy fohász erejéig köszönjük el e hely Gazdájától, Jézus Krisztustól.

Szentek

Itt azoknak a szenteknek a rövid életrajza olvasható, akinek képe, szobra templomunkban látható.

SZENT ADALBERT püspök és vértanú (április 23.)

A kelet-csehországi Lublyic (Libice) előkelő grófjának gyermeke volt, 956-ban született Libicén, a Wojtek nevet kapta. Mindjárt születése után súlyos lázba esett, mire a kétségbeesett szülők fogadalmat tettek; ha felgyógyul, Istennek szentelik. Meggyógyult.

Magdeburgban tanult, mégpedig kiválóan. A család a nemes családi hagyományok folytatását, dicsőséget és gazdagságot várt a fiútól. Bértámaszkodásakor vette fel lelki vezetőjének, a magdeburgi püspöknek a nevét, az Adalbert nevet.

Tanulmányai után 982-ben pappá szentelték. 983-ban Prága püspöke lett. Meztláb vonult be Prágába és minden

igyekezetével próbálta népét az igazi kereszténységre vezetni. Püspöki (és családi) jövedelme nagy részét jótékony célra fordította. A pogány csehek szilárd vallásossága miatt nem fogadták el, erre Rómába menekült és szerzetbe vonult a Szent Elek kolostorba, egy időre bencés szerzetes lett, sőt egy Szentföldi zarándokutat is tervezett.

A mainzi érsek kérésére Magyarországon keresztül visszatért 12 barát kíséretében, ám a prágaiak a kezdeti szíves fogadtatás után ismét ellene fordultak, most is minden törekvését megghiúsították. Nem tartották meg az ünnepeket, nem tisztelték az egyház menedékjogát. Ekkor ismét elhagyta püspöki székét, Rómába indult. Útközben lovon Magyarországra jött, itt térített 992-994 között. Megkeresztelte

Géza vezért és fiát, Vajkot, aki az István nevet kapta az első vértanúról. Valószínűleg Gizella bajor hercegnő kezét is Adalbert nyerte meg István számára.

Magyarországról ismét Rómába ment a kolostorba, egyszerű szerzetesnek. Nemsokára, 996 májusában pápai parancsra III. Ottó császár koronázásakor vissza indult Prágába, azonban a csehek nem engedték haza, sőt rokonságát is kivégezték. Lengyelországba ment téríteni, majd öccsével, elindult Poroszországba. Itt érte a vértanúhalál 997. április 23-án. Holttestét a lengyel Boleszló herceg pénzért váltotta ki és a gnieznói székesegyházban temettette el.

999-ben avatta szentté II. Szilveszter pápa. Maradványait 1039-ben Prágába vitték és vértanúi tiszteletben részesítve temették el. 1039-óta jelenleg az ereklyéit Prágában, Esztergomban és a római Szent Bertalan-templomban őrzik. Az esztergomi első székesegyházat az ő tiszteletére építtette Szent István király 1010-ben. Lengyelország, Magyarország és az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye védőszentje. Szobra az esztergomi székesegyház oltárán látható, kezében a vértanúságot jelképező három lándzsával.

SZENT ANNA

a Boldogságos Szűz Mária édesanyja
(július 26.)

A 2. századig visszamenő hagyomány nevezi meg a Boldogságos Szűz Mária szüleit: Annát és Joakimot. Ez az úgy nevezett Jakab-ősevangélium elbeszéli, hogy mivel nem volt gyermeke, egy férfi megakadályozta Anna férjét, Joakimot

az áldozat bemutatásában. A szegénytől Joakim visszavonult. Imával, jótékonykodással, böjttel kérték Istent a gyalázatuk elvételére.

Sok könny, keserűség és várakozás után született meg gyermekük, Mária. A várva várt gyermeket hároméves korában a templom szolgálatára ajánlották fel. Szent Joakim tekintélyes idős korban hunyt el, Szent Anna és Szűz Mária karjaiban.

Szent Anna a bányászok, hajósok, anyák, szülő anyák védőszentje. Szent Anna Szent Joakimmal együtt a házastársak védőszentje és segítője.

ÁRPÁD-HÁZI SZENT ERZSÉBET

özvegy (november 19.)

1207-ben valószínűleg Sárospatakon született. Édesapja II. Endre magyar király, édesanyja pedig az andechs-meráni családból származó, Katona József Bánk bánjából ismert Gertrúd volt. Szüleitől, környezetétől nagyon sok vallásos indítást kapott, de ő magában is nagyon kiskora óta megvolt az imára és a szertszolgálatra való hajlam. Játék közben is be-beugrott a templomba picit imádkozni. Szívesen ajándékozta dolgait szegényebb társainak, korán kezdett koldusoknak alamizsnát osztogatni. Nemcsak a saját szájától megvont falatokat adta oda, hanem a konyháról szerzett ennivalókat is vitte a szegényeknek.

Négyéves korában Wartburg várába került, mert Hermann türingiai tartományi gróf Hermann nevű fiával jegyezték el, ott kellett nevelkednie. Hatéves volt, amikor édesanyja meghalt (I. Bánk bán),

ettől kezdve szinte csak az ima volt egyetlen vigasztalódása.

Hirtelen meghalt a kijelölt vőlegény, ekkor annak öccsének, Lajosnak lett a menyasszonya. Az udvar intrikái ellen Lajos nagy határozottsággal vette védelmébe szeretett menyasszonyát, és 1221-ben házasságot kötöttek. Boldogan éltek. Lajos teljesen partner volt Erzsébet vallássosságában, kölcsönösen segítettek egymás életszentségét.

Közismert a rózsalegenda életéből. Abból az időből, amikor sógora, Henrik kormányozta a grófságot, elmondják, hogy Erzsébet változatlanul folytatta jótékonyágát a szegények között. Az egyik napon Henrik váratlanul tért haza a vadászatról, és találkozott vele, amint épp kosárral a karján igyekezett valahová. Henrik föltartóztatta, és látni akarta, mit visz a kosárban. Erzsébet engedelmesen átadta neki kosarát, melybe a szegények számára élelmet csomagolt, Henrik azonban illatozó rózsákat látott benne, s megszegyenülve útjára kellett bocsátania Erzsébetet.

1227-ben férje hirtelen meghalt. A gyász fájdalmát a sógorainak üldözése még fokozta. Három piciny gyermekével megpróbált Eisenachba menekülni, de ott nem fogadták be őket. Egy ólban kellett nyomorognia, gyermekeit is elvették tőle, dolgoznia kellett. Mindez a szenvedés azonban csak közelebb vitte őt Isten szeretetéhez.

1228-ban elvonult Marburgba, és ott ferences harmadrendi lett. Sokat imádkozott, alamizsnálkodott, böjtölt.

1231. november 17-én súlyos betegség után halt meg. Halála után négy évvel szentté avatják.

ÁRPÁD-HÁZI SZENT MARGIT

szűz (január 18.)

1242-ben született Spalatóban (ma Split, adriai város), Klissza várában (Dalmáciában, a mai Horvátországban), ahova a tatárjárás elől menekültek. Szülei voltak: IV. Béla király és Laszkarisz Mária, testvérei: Boldog Kinga, Boldog Jolán, és Boldog Konstancia.

A tatárjárástól szerencsésen megmenekülve Istennek nevelték Margitot, fogadalmat tettek, hogyha az ország megmenekül, lányukat teljesen Isten szolgálatára szentelik. Már három évesen dominikánus apácák nevelték, Veszprémben. Tíz évesen a Nyulak szigetére a dominikánus apácákhoz került, fogadalmat tett. A munkákból kivette a részét, nem válogatott, igénytelen volt. Betegeket ápolt. Dinasztikus házassági ajánlatokat utasított vissza.

1261-ben örök fogadalmat tett. Önfelgyelmezés, a keresztény szeretet gyakorlása, teljes Istennek adottság, a legalacsonyabb szolgálai munka, hősiesség és a családi béke munkálása jellemezte életét. A kemény munka és önmegtartóztatás, valamint családi tragédiák legyengítették, súlyos beteg lett, tizenkét napos szenvedés koltotta életét.

Szentség hírében halt meg 1271. január 18-án a Nyulak szigeti (ma Margit sziget) kolostorban. 1943. november 19-én avatta szentté XII. Piusz pápa. Hamvai ma is a (róla elnevezett) Margit-szigeten nyugszanak.

ASSISI SZENT FERENC

hitvalló (okt.4.)

Assisi olasz városkában, 1182-ben született. Apja gazdag posztókereskedő volt. Nevét azután apja megváltoztatta, abbéli örömében, hogy fia éppen franciaországi (Provence-i) távolléte alatt született. Örökösének, vagyona megsokszorozójának álmodta fiát. Maga mellé vette az üzletbe. Ferenc azonban inkább tervezte fényes lovagi jövőjét. A bolt zárása után lakomázott, nótaszó, lantpengetés, tréfák töltötték ki életét. Csínyeket szeretett elkövetni a társaival, de közönséges, vagy frivol sohasem volt. A szegényeken mindig segített.

Háborúban fogságba esett, beteg lett, rádöbrent az emberi mulandóságra, kedve nagyon leromlott. Spolettóban látomása volt, az Úr jelent meg neki. Ezután egy ideig szülővárosában imádkozott, elmélkedett, betegeket ápolt, segített. Újabb látomásban, Krisztus kérte: „Ferenc, menj, építsd fel hajlékomat; hisz látod, csaknem romokban hever”. Nekilátott a roskadozó Szent Damján-templom rendbe hozásának. Ferenc ekkor elhagyta a szülői házat, és templomok javításán dolgozott. Szegényen, egyszerűen hirdette a bűnbánat és megtérés evangéliumát.

Követői gyorsan szaporodtak. Ők a ferencesek. Amikor tizenketten voltak, pápai megerősítést kértek III. Ince pápától rendjük számára. Greccióban létesített kolostort és 1223-ban itt hozta létre az első betlehemi jászol jelenetet.

Megkapta Krisztus Szent Sebeit (stigmatizáció).

Hosszú és nagy szenvedései 1226. október 3-án értek véget. Követői a ferencesek.

AVILAI (NAGY) SZENT TERÉZ

szűz és egyháztanító (okt. 15.)

Avilában, Spanyolországban született 1515. március 28-án, tizenegyedik gyermekként. Édesapja kereskedő ember volt, édesanyja jámbor asszony. Teréz korán megtanult imádkozni, hitéért lelkesedni és nagyon korán elkezdett olvasni. Tudását nehezen lehetett kielégíteni. Kedvenc olvasmányai a szentek élete volt.

Tizenhat éves korában már a hivatását is elvesztette, már nem gondolt apácáságra. Vidám társasági életet élt. Ekkor édesapja ágostonos apácákra bízta nevelését. Itt újra magára talált. Betegen hazakerült. Felgyógyulva karmelita apáca lett. Rendi neve: „A Jézusról nevezett Teréz”.

Sokat betegeskedett, egy alkalommal napokig tetszhalott is volt már, majdnem élve eltemették, de magához térve és feljavulva egyre nagyobb lett életszentsége. Egyre többször jelentkezett életében a szemlélődő imádság kegyelme. Gyóntatója parancsára kezdte leírni lelki élményeit.

Már életében szentként kezdték tisztelni, de a féltékenység sokakat ellene fordított. Látomásban az Úr parancsot adott neki, hogy elvonultabb élettel folytassa lelki útját. 1562. augusztus 24-én Avilában 12 társával megalapították a Szent József kolostort. Itt az eredeti karmelita szabály szerint éltek, „sarutlanok” lettek. Keresztes Szent Jánossal sikeresen reformálta meg rendjüket, az eredeti szigorú szabá-

lyok szellemében. Sok rendházat alapított, kiterjedt levelezést folytatott.

1582. október 4-én halt meg. Holtteste épségben maradt, Albában őrzik. 1622-ben szentté avatták. Spanyolország második védőszentje. Jelmondata volt: „Szenvedni vagy meghalni!”

SZENT BORBÁLA

(december 4.)

Ő a védőszentje a bányászoknak, kőfejtőknek, geológusoknak, mérnököknek, az építészeknek, az építőmunkásoknak, a kőműveseknek, ácsoknak, asztalosoknak, tetőfedőknek, harangöntőknek, harangozóknak, ágyúöntőknek, tüzereknek, páncél és fegyverkovácsoknak, bognároknek, szűcsöknek, nyeregkészítőknek, henteseknek, mészárosoknak, sörfőzőknek, sírásóknak. Az ő segítségét kéri tehát villámcsapás, tűzvész, robbanás, bányaművelés, pestis ellen.

Attribútumai: háromablakos torony (a Szentháromságra emlékezve), pallos, ágyú, palmaág, lilium, korona, pávatoll, fáklya.

SZENT CRESCENS, Ince és Vincencia vértanúk

Crescens, Szent Pál munkatársa a 2. római fogságban az Újszövetségben is találkozunk vele, amint Pál Galáciában hagyta. a 2 Tim 4,8-10. Inkább Szent Tituszhoz hasonlított szerepét tekintve mint Démászhoz; ő az aki beszámol a Galáciai misszió állásáról. Trajánus császár idején

halt mártírhálát, a római martirologium szerint június 27-én. A görög egyházban július 30-án ünneplik.

Inocent (Ince) pápa - több is volt belőle. Lehet, hogy a Vicencia az Inocent-nek a változata. Ennek a jelentése ártatlan.

EVANGÉLISTÁK SZENT MÁTÉ

apostol és evangélista (szept. 21.)

Gazdag vámos volt, amikor Jézus meghívta, a héber Lévi nevet használta. A tizenkét apostol közé került Máté (Mt 10, 2-4; Mk 3,16-19; Lk 6, 13-16; ApCsel 1, 13), alázatosan, nagy-nagy örömmel követte Mesterét mindenhova. Krisztus feltámadása után ő is Galileában várta az Urat, ott volt a hegyen amikor Jézus minden nép tanítására küldte őket (Mt 28, 16-20). Pünkösöd után először Galileában tanította honfitársait és nagyon példamutató, böjtölő életet élt.

Máté is a pogány népek közt hirdette az evangéliumot, a hagyomány szerint Etiópiában, Perzsiában, talán még Macedóniában is térített.

Evangéliumát a zsidó honfitársai számára írta anyanyelvén, arámul. Célja a Messiásra vonatkozó jövendölések beteljesedésének bizonyítása volt, ezért gyakran hivatkozik így: „... hogy beteljesedjék, amit a próféták jövendöltek ...”. Tanítását az első század ötvenes éveiben írhatta le, hamarosan görögre is lefordították, talán maga Máté. Ez a fordítás maradt fenn, az arám nyelvű sajnos elveszett. Evangéliuma azonban megőrizte Jézus imáját a kereszten anyanyelvükön: „Éli, Éli, lámámá

szábáktáni? vagyis: Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engem?” (Mt 27, 46; Zsolt 21, 1)

Általános hagyomány szerint vértanúságot szenvedett, ennek azonban sem helyéről, sem idejéről nincs adatunk. Többféle vértanúságot írnak le ezek a hagyományok, máglyahalált, karddal történő kivégzést. A legenda szerint maradványai a salerno székese gyházba kerültek.

SZENT MÁRK

evangélista (április 25.)

Jómódú jeruzsálemi családból származott, a hagyomány szerint levita (pap) volt. Édesanyját Máriának hívták, és unokaöccse volt Szent Barnabásnak. Jézusnál 10-15 évvel fiatalabb volt. Rokoni, vagy baráti kapcsolatban voltak Jézus családjával.

Szintén a hagyományból sejtjük, hogy az ő házukban tartotta meg az Úr az utolsó vacsorát (Mk 14, 13-16). A jeruzsálemi keresztények az első pünkösd után az ő házukban tartották összejöveteleiket, Szent Péter házukba ment csodás szabadulása után (ApCsel 12, 12). Péterrel Rómába utazott, titkára és görög tolmácsa volt.

Alexandriában, szentmiséjén támadták meg, kötelet kötve nyakára elhurcolták, vértanú halált szenvedett. 310 körül sírja fölé templomot emeltek, ereklyéit (disznóhús közé rejtve menekítették ki). 820 körül Velencébe vitték, tiszteletére ott a dómot építették meg 976-1071 között. Azóta szerepel a város címerében az oroszlán, Szent Márk jelképe, attribútuma. Az oroszlán evangéliumának kez-

dete miatt lett Szent Márk jelképe, mert a „pusztában kiáltó” szavaival kezdi evangéliumát. A 6-7. századtól ünnepéhez a búzaszentelés szokása kapcsolódik.

SZENT LUKÁCS

evangélista (okt. 18.)

Euzébiusz ókeresztény író szerint a szíriai Antiochiából származik pogány görög nemzetiségű családból. Orvos volt, de széleskörű irodalmi műveltséggel is rendelkezett. Egész életén keresztül nőlen maradt.

Körülbelül 40 körül tért meg, nem az első keresztények közt, mert az első keresztények (akik Szent István diakónus vértanúsága után menekültek el), csak a zsidók közt hirdették az evangéliumot. Később jöttek más keresztények Ciprusból, Cirenéből. Ezek már a görögökhöz is szóltak. Tíz évvel később Lukácsot már Szent Pál kíséretében találjuk.

Római tartózkodása alatt írta meg evangéliumát, egy előkelő ismerősének, Teofilnak ajánlva. Sok olyan eseményt és részletet is leír, ami máshol nem található (Angyali Üdvözet, Mária Erzsébetnél, a gyermek Jézus, az irgalmas samaritánus, a hamis sáfár, a gazdag ember és Lázár, a farizeus és vámos imája, a vérrel verítkezés, a tékozló fiú, stb.). Ott volt Rómában 60 körül Szent Pál kiszabadulásakor is. Ekkorra már megírta második nagy művét is, az Apostolok Cselekedeteit.

Bizonyos, hogy a hűséges munkatárs jelenléte még nagyobb erőt adott Pálnak nehéz helyzetében. Valószínűleg Délgörögországba ment, Achájába. Ott püspök volt élete végéig. Valószínűleg

Patarában szenvedett vértanúhalált, 70 körül. Teste sokáig Thébában nyugodott, 357-ben vitték maradványait Konstantinápolyba.

Lukács az orvosok védőszentje, de a festők is védőszentjüknek tisztelik. Van egy 6. századból származó hagyomány, amely Lukácsot mint festőt említi. Eszerint a Szűz Anyát állítólag megfestette volna. Rómában, de Częstochowában a pálosoknál is mutatnak Lukácsnak tulajdonított Mária-képet. A legenda alapja Lukács nagyon finoman megrajzolt Mária-képe.

SZENT JÁNOS

apostol és evangélista (dec. 27.)

Ő volt a „szeretett tanítvány”, a negyedik evangélium és a Jelenések könyvének szerzője.

Testvérével, Jakabbal első követői voltak Jézusnak. Péterrel Jánost küldte előre Jézus, hogy az utolsó vacsorát elkészítsék. János volt az, aki a vacsora alatt Jézus mellett volt az asztalnál. Neki mondta meg Jézus, ki az, aki elárulja majd. Ott állt a kereszt alatt, az ő gondjaira bízta Máriát, akit gyámányjául rendelt. A sírhoz is elsőnek szaladt az asszonyok híradására.

A Galileai tengernél elsőnek ismerte fel Jézust, őrá mondta az Úr: „Akarom, hogy ő így maradjon”. Jeruzsálemben tartózkodott a kb. 50-ben megtartott apostoli zsinatig, Szent Pál úgy keresi fel, mint az Egyház egyik oszlopát. Ezután Kis-Ázsiában terjesztette a hitet, Efezusban élt.

Patmoszba száműzték, öregkorában már prédikálni sem tudott, csak azt hajtogatta: „Fiacskáim, csak szeressétek egy-

mást” ugyanis ezt tanulta az Úrtól, és ez önmagában is elégséges - magyarázta. Efezusban csendesesen halt meg, körülbelül 100 táján. Ő az egyetlen apostol, aki nem lett vértanú.

A 4. századtól Keleten is, Nyugaton is ünneplik.

FÁJDALMAS ANYA

(szeptember 15)

Mária hét fájdalma: A 13. század óta Máriát gyakran ábrázolták, mint Fájdalmas anyát (lat. Mater dolorosa) a passió egyes mozzanatainak szereplőjeként, főként a kereszt alatt és fiának siratása közben (Krisztus siratása, Pietà). Gyakran látjuk a Fájdalmas Krisztus ellenpárjaként, esetleg törrel a szívében. Simeon szavai alapján (Jézus bemutatása a templomban) a Fájdalmas Anyát hét törrel a szívében jelenítették meg, amelyek az alábbi eseményekre vonatkoznak: Jézus körülmetélése, Menekülés Egyiptomba, A tizenkét éves Jézus a templomban, Krisztus elfogatása és Keresztvitel, Keresztrefeszítés, Levétel a keresztről, Krisztus sírjátétele. Ciklusokban Mária hét fájdalmát gyakran párhuzamba állították Mária örömeivel.

SZENT GYÖRGY

vértanú (április 24.)

Katonatiszt volt Diocletian kappadóciai seregében. Hitéért Palesztinában 303 körül szenvedett vértanúságot. Tisztelete a palesztinai Lydiából terjedt el, sok legenda terjedt el róla. Már a 4. században templomot építettek tiszteletére

a palesztinai Dioszpolisban. Tisztelete gyorsan terjedt, népszerű szent volt Keleten és nyugaton egyaránt.

A 12. században kezdték tisztelni benne a sárkányölőt, és egyben minden baj legyőzőjét. A keresztes lovagok eszményképüket látták benne. Oroszlánszívű Richárd Anglia védőszentjévé tette.

SZENT IMRE

herceg és hitvalló (november 5.)

Szent István király és Boldog Gizella fia volt, valószínűleg Székesfehérváron született 1007-ben. Mivel a trón várománya Ottó nevű bátyja volt, Imrét egyházi életre készítették fel. Szent Gellért tanította latinra, szónoklattanra és filozófiára. Imre kiváló tanuló volt. A latin nyelvet nagyon hamar megtanulta, de Szent István udvarában módja volt találkozni a kor szent és tudós embereivel, akik a kibontakozó magyar egyház születésénél segítettek. Imre sokat imádkozott, vezeklő övet viselt, keveset aludt. Éjszaka is rendszeresen imádkozott, sokszor csendes templomokban bújt meg zavartalanul imádkozni.

Egy ilyen éjszakai imán kapta azt az isteni indítást, hogy örökös szüzességre fogadalmat tegyen. Meghalt azonban bátyja, és ő lett a trónörökös. Komoly hadvezetési adottságait 1030-ban mutatta meg, amikor a győri csatát Imre vezette II. Konrád német császár ellen, mégpedig olyan eredményesen hogy a békeszerződés a Lajta és Fischa folyók között visszaszolgált Magyarországhoz.

Állami érdekből házasságot kötött a lengyel király lányával, azonban a szüzes-

ségi fogadalom miatt megegyeztek egymással, hogy testvérként fognak együtt élni.

Szenvedélyesen vadászott, 1031-ben a koronázásra készülve is nagy vadászatot tartottak, itt azonban egy vaddisznó rontott rá és halálosan megsebesítette. Pár nap múlva 1031. szeptember 2-án meghalt. 1083-ban Szent László szorgalmazására szentté avatták.

IMMACULATA

Szeplőtelen fogantatás
(lat.: immaculata conceptio)
(december 8.)

Szűz Mária szeplőtelen fogantatása azt jelenti, hogy Mária fogantatása percétől, tehát már anyja, Anna méhében mentes volt az eredeti bűntől. A középkorban a Szeplőtelen fogantatásra utalt Szent Anna és Joachim találkozása a jeruzsálemi Aranykapunál, a Szent Anna harmadmagával, ill. a Jessze fája. A 15. századtól, majd az ellenreformáció idején a lorettói litánia hatására ezeket a képtípusokat kiszorította egy újfajta ábrázolás: a Szeplőtelen Szűz mennyei dicsőségben lebeg az Apokalipszis asszonyának attribútumaival ellátva: lába alatt a holdsarló, fejét csillagkoszorú övezi, a Nap fényében ragyog (Jel 12,1). Más változatban a földgolyó fölött lebeg, amelyre a kísértés kígyója tekeredik. Ennek a képnek az eredete (Ter 3,15): „Ellenkezést vetek közéd és asz asszony közé. Ő széttiporja fejedet, te meg a sarkát veszed célba.” Ebből kiindulva kezdettől fogva hittek abban, hogy Mária szerepelt Isten megváltó tervében, és Krisztushoz hasonlóan mentesnek tar-

tották az eredeti bűntől. A barokkban az égő csipkebokor is jelképezhette a Szeplőtelen fogantatást. A 17-18. században a Szeplőtelen Szűz képtípusa a leggyakoribb Mária-ábrázolás (pl. Rubens, Murillo, Tiepolo). Mária legújabb kori megjelenései (Lourdes, 1858; Fatima 1917) is magukon viselik a Szeplőtelen Fogantatás képi megfogalmazásának egyes jegyeit.

IRGALMAS JÉZUS KÉPE

Rajzát Płockban, 1931. február 22-én kapott látomás alapján jegyezte fel Szent Fausztina nővér. „Este, amikor a cellámban voltam, megpillantottam az Úr Jézust fehér ruhában. Egyik kezét áldásra emelte, a másikkal megérintette mellén a ruháját. Melléből a ruha nyílásán két halvány. ... Kis idő múlva azt mondta Jézus: ‘Fess egy képet annak alapján, amit látsz, ezzel az aláírással: Jézusom, bízom Benned.’” (Napló 47)

Mint feltámadt Üdvözítőt ábrázolja Őt a kép, aki szenvedése és kereszthalála árán megváltott minket. A vér és víz sugarai, melyek a lándzsa által megnyitott szívéből (nem látható a képen) törnek elő, és a keresztre feszítés sebei a Nagypéntek eseményeire emlékeztetnek (Jn 19,17-18; 33,37). Tehát az Irgalmas Jézus képe az Evangélium e két eseményéhez kapcsolódik, melyek a legtökéletesebben fejezik ki Isten szeretetét az emberek iránt.

„A halvány sugár a vizet jelenti, ami a lelket tisztítja meg, a piros a vért, amely a lélek élete. ... Boldog, aki ezek árnyékában él.” (Napló 299)

A kép nemcsak az Isteni Irgalmasságot ábrázolja, de emlékezetünkbe idézi az Isten iránti bizalom és a felebarátaink iránt tettekben megnyilvánuló szeretet kötelességét. A kép aláírása Jézus akaratából: „Jézusom, bízom Benned.”

A képet Szent Fausztina nővér látomásai és útmutatásai alapján Adolf Hyla festette. Felszentelve 1944. április 16-án. Az eredeti kép Krakko Łagiewniki negyedében lévő templomban található.

SZENT ISTVÁN

király (augusztus 20.)

969 körül született Esztergomban. Valószínűleg Szent Adalbert keresztelte meg. Asztrik szerzetessel kérte II. Szilveszter pápától jogainak megerősítését és a teljhatalmat. 1000-ben Magyarország királyává koronázták. Boldog Gizella lett a felesége. Fiával, Szent Imrével ők hárman a magyar családok számára mutatnak követendő példát.

Igazságos, békeszerető és szent életű király volt. Keményen megkövetelte a pogány hagyományok elhagyását. Tíz püspökséget alapított és több kolostort. Támogatta az egyház életét. Élete végén súlyos betegségekkel küzdött. Merénylettel is megpróbálták életére törni. Reménytelenségében Máriának ajánlotta fel koronáját és az országot.

1038. augusztus 15-én halt meg. Székesfehérvárott temették el abban a Nagyboldogasszony székesegyházban, amit ő építtetett. 1083. augusztus 20-án ebben a templomban avatta pápai engedéllyel Szent László szentté. Szent Jobbját

később találták meg. Évente ezt a becses ereklyét ezen a napon ünnepélyes körmenetben viszi a magyar egyház a világ színe elé.

Szent István Magyarország fő-védőszentje

JÉZUS SZÍVE

Az ünnep története: Jézus Szívének, irgalmas szeretetének tisztelete szellemében, tartalmában oly régi, mint maga az Egyház. Külső formáját azonban Szent Gertrúd, a lánglelkű bencés apáca alapította meg a XIII. században. Miután sokan voltak még buzgó apostolai e kultusznak (Szent Mechtild, Eudes Szent János, Szalézi Szent Ferenc), az Úr Alacoque Szent Margitnak egy látomásban kinyilvánította azt a kívánságát, hogy e titoknak külön ünnepet szenteljenek. Egyúttal megígérte: „Azok neve, kik az én isteni szívemet tisztelik, s e tiszteletet az emberek között terjesztik, szívembe lesz írva, s én sohasem akarom onnan kitörölni azokat.” XIII. Kelemen pápa hagyta jóvá ezt az ünnepet (1765), majd IX. Piusz pápa az egész Egyházban bevezette (1856), hogy e tisztelet gyógszer legyen a XIX. századi vallási lanyhulás, elhidegülés ellen. Az ünnep ma is a buzgóság élesztője, védelem minden olyan áramlat ellen, mely a vallásból az érzelmet kiküszöbölve, azt pusztán világnézetté formálná. Bár legújabb ünnepeink közül való, lényegében mégis azt a szeretetet ünnepli, amelyet Krisztus húsvéti misztériumában mutatott meg az emberiségnek.

Jézus, az Alacoque Szent Margitnak adott misztikus közlésekben feltárta kegyelmeinek gazdagságát. A misztikus közlésekben kapott ígéretek „a 12 ígértként” ismerjük:

1. Megvigasztalom őket szenvedéseikben.
2. Megadom nekik mindazon kegyelmeket, amelyekre szükségük van.
3. Családjukban békességet szerzek.
4. Biztos menedékük leszek életükben, de főleg haláluk órájában.
5. Minden dolgukat, vállalkozásukat megáldom.
6. A bűnösök Szívemben az irgalom forrására, tengerére találhatnak.
7. A lanyha lelkek buzgókká válnak.
8. buzgó lelkek még nagyobb tökéletességre emelkednek.
9. Azoknak, akik a lelkek megmentésén dolgoznak, (a papoknak) olyan erőt adok, hogy még a legmegrögzöttebb bűnösöket is megtérítik.
10. Megáldom a házakat, melyekben Szívem képét kifüggesztik és tisztelik.
11. Szívem túláradó irgalmából megígérem, hogy akik egymás utáni kilenc hónapon át minden hó első péntekén megáldoznak, nem fognak szentségek nélkül meghalni, biztos menedékük leszek utolsó órájukban.
12. Szívembe írom és onnan soha ki nem törölöm azok nevét, akik ezt az ájtatosságot terjesztik

SZENT JÓZSEF

a Boldogságos Szűz Mária jegyese
(március 19.)

Dávid családjából származott (Mt 1, 1-17; Lk 3, 23-38). Mária jegyese volt, amikor az egybekelésük előtt Mária méhében fogant a Szentlélektől. József jó ember volt, sok töprengés után az angyali jelenés nyomán mégis feleségül vette jegyesét. Az összeírás idején Betlehemben megszületett a gyermek Jézus. (Mt 1, 18-24; Mt 2, 1-12) A veszély elől engedelmesen Egyiptomba menekítette családját (emigrált!) majd hazatérésük után Názáretben telepedtek le. (Mt 2, 13-23) Itt ács volt.

Jézus nyilvános működésének megkezdése előtt nem sokkal hunyhatott el, ám sem halála időpontját, sem sírhelyét nem ismerjük.

KALAZANCI SZENT JÓZSEF

áldozópap (augusztus 25.)

1556. vagy 1557. szeptember 11-én született a spanyolországi Aragóniában. Kitűnő nevelést kapott a jómódú, főnemesi szülők útján. Heten voltak testvérek. Több városban tanult, mindenütt nagyon szép eredménnyel. Társait imára, jóra vezette, vezéregyéniség volt köztük. Apja fényes karriert álmodott fiának, hallani sem akart az ifjú szándékáról, hogy pap szeretne lenni.

Végül Józsefnek egy igen súlyos betegségéből való csodálatos felgyógyulása változtatta meg az apa keménységét. 1583. december 17-én pappá szentelték. Előbb hazájában tevékenykedett, püspöki szolgálatban a plébániák ügyeit rendez-

te, orvosolta. Lemondott állásáról, mert másféle hivatást érzett. Rómába hajózott. Itt éjszakánként a szegényeket látogatta végig Róma hét legnagyobb bazilikájánál. 1592-től Rómában szegény gyermekek nevelésével foglalkozott, és ez lett igazi hivatása. Létrehozta 1597-ben Európa első ingyenes népiskoláját. Házat bérelt és adományokból egyre több gyermeket tudtak ingyenesen nevelni és tanítani. A hívek adományairól kapták a „Kegyesskola” nevet.

1617-ben megalapította a piarista rendet, mint egyszerű fogadalmas kongregációt. 1621-ben társulatukat elismerték ünnepélyes fogadalmú szerzetesrendnek. Sok üldözésben és félreértésben volt része, mert iskoláiban a legmodernebb tudományokat tanították, és az egyszerűbb néposztályból származó új értelmiséget képezték.

Rómában 1648. augusztus 25-én halt meg, halálos ágyához tisztelői tömege zarándokolt el utolsó áldásáért. Nyelve és szíve épségben megmaradt. Sok használati tárgyat őrizik ma is. Szentté avatása 1767-ben volt. XII. Piusz pápa az összes katolikus népiskola védőszentjévé nyilvánította.

KIS SZENT TERÉZ

szűz (okt. 1.)

A GyermekJézusról Nevezett (Lisieux-i) (Kis) Szent Teréz 1873. január 2-án született Franciaországban, Alençon-ban. Csipkegyáros szülők utolsó, kilencedik gyermeke volt. Öt éves korában elvesztette édesanyját.

Elsőáldozása után minden igyekezetével a hivatásáért küzdött. Már kilencévesen kérte felvételt a kármelita nővérekhez - mindhiába.

Tizenöt évesen ismét próbálkozott: kikönyörögte nővérétől, hogy előbb ő, Teréz mehessen a szerzetbe; kikönyörögte apjától, hogy beleegyezzen a rendbe vonulásba. A Kármel előljárói azonban a nagykorúság előtt nem akarták felvenni, hiába volt a püspökhöz küldött fellebbezés is. Kérte XIII. Leó pápát is, de a kérésre a pápa is csak kitérő választ adott. Ekkor felajánlotta magát: legyen a kis Jézus játékszere, labdája, amivel Jézus bármit tehet, csak öröme teljék benne.

Végül is 1890. szeptember 8-án (17 évesen) fogadalmat tehetett. Sok-sok testi és lelki szenvedés kínozta: édesapja sorozatosan kapta a szélütéseket, végül meghalt; fájdalmai voltak. A bántásokat szótlánul tűrt; soha nem panaszkodott; magányosság gyötörte; kételyei voltak. Szentnek készült, de alázatosan tudta, hogy a szentek nagyon nagyot tettek már a szentségük érdekében. Ő még nagyon kicsiny hozzájuk képest, de ezt a „kis utat” tökéletesen akarta végigjárni. Meg akarta az embereket tanítani erre a „kis útra”: szórják az apró áldozatok virágait Jézus felé.

Tüdőbajban halt meg, 1897. szeptember 30-án, 25 évesen, ragyogó arccal. Utolsó szavai voltak: „Istenem szeretlek”. Már 1923-ban boldoggá, 1925. május 17-én szentté avatták. 1925. december 14 óta a missziók főpártfogója, 1944 óta pedig Franciaország második pártfogója.

KOSZTKA SZENT SZANISZLÓ

(november 13.)

A lengyel jezsuita növendék Kosztká Szent Szaniszló, 1550-ben Rostkowban született nemesi család fiaként. Előbb a bécsi jezsuita kollégiumban tanult, majd 1568-ban Rómában a rend novíciusaként hunyt el. 1670-ben boldoggá, 1726-ban szentté avatták. A liturgikus kalendáriumban november 13-án van emléknapja. Ő Lengyelország, a tanulóifjúság, a haldoklók és a jezsuita novíciusok védőszentje.

SZENT KRISZTINA

(július 24.)

Két Szent Krisztinát is ismerünk.

Az egyik vértanú, Kr. u. 300 körül. Diokletian alatt Bolsenában szenvedett halált, miután gyermeki buzgalmában atyjának házi bálványait szétrombolta.

Attribútuma a nyíl, mivel tévedésből lenyilazták.

A másik Szent Krisztina belgiumi, szent (mirabilis a. m. csodálatos jelzővel), szül. 1150. Brüsthemben, megh. 1224 körül St. Trondban. 17 esztendeig magános életet élt, mint pásztor. 1182-ben súlyos betegség után holtnak hitték, amikor rendkívüli dolgok történtek vele, amelyek azonban csak részben hitelesek. Ünnepe júl. 24.

SZENT LÁSZLÓ

király és hitvalló (június 27)

1046 táján született Lengyelországban, apja a számkivetésben élő Béla magyar herceg, anyja Richeza lengyel királylány

volt. Már 4-5 éves korában hazakerült Magyarországra és a tiszántúli Bihar várában nevelkedett. Nagyon vallásos anyjától kapta mély hitét, és alázatát. Apjától kiváló lovagi képzést kapott, amit később Kázmér lengyel király udvarában mélyített el igazán. 1061-ben tért vissza ismét, de hamarosan vissza kellett menekülnie Lengyelországból. 1064-ben bátyjával Gézával tért vissza, hogy a lázadó Salamonnal harcban leszámoljon.

A püspökök békítése után ismét Biharban uralkodott az ország keleti harmadában. A pogány besenyők ellen sikeresen harcolt, katonái csodákat beszéltek hősiességéről. Békét sikerült kivívnia a besenyőkkel és a kunokkal szemben 1085-ben, 1091-ben és 1092-ben. Ünnepelethősként fogadta el 1077-ben a királyi trónt, folytatta Szent István útját. Legyőzte a pogány kunokat, megkeresztelte és letelepítette őket. Seregei vitézül harcoltak vele együtt, legendák fonódtak köré. (Tordai hasadék, Szent László pénze, füve, forrásfakasztás, stb.)

A háborúskodás számára keserű teher volt. Az országban is rendet teremtett, szigorú törvényeket hozott. Létrehozta a zágrábi püspökséget, a kalocsai érseket Bácsra költöztette, az erdélyi érseket Gyulafehérvárra, a biharit pedig Nagyváradra. Megalapította a Szent Jobb apátságot a Szent Jobb őrzésére. Leánya, Szent Piroska, Iréné néven bizánci császárné lett.

1083-ban Szent István, Szent Imre és Szent Gellért szenté avatását szorgalmazta. 1095. július 29-én meghalt Nyitra mellett. Földi maradványait előbb a

somogyvári monostorba, majd a nagyváradi székesegyházban temették el. Sírnál csodák történtek, legendák keringtek csodálatos közreműködéséről csatákban. Űgyét kivizsgálva 1192. június 27-én III. Celesztin pápa követe (Gergely bíboros) Váradon szentté avatta.

SZENT MÁTYÁS

apostol (február 24.)

Nem szerepel a 12 apostol névsorában. Júdás helyébe választotta a tizenegy apostol, a 72 tanítvány közül, azok közül, akik mindvégig együtt voltak az Úrral, mert így lett létszámuk újra teljes. Sorshúzás döntötte el megválasztását. Megválasztását részletesen olvashatjuk az Apostolok Cselekedeteiben (ApCsel 1, 15-26).

Egy ideig Júdeában, Etiópiában és Antiochiában térített. Működéséről, hirdetéséről nem sokat tudunk. Régi írások szerint a Kolchisz tartománybeli Szebasztopol városában keresztre feszítettek, vagy egy másik változat szerint megkövezték, majd bárdal lefejezték.

Ereklyéinek egy része, Szent Ilona császárné segítségével a Németországi Trier városba kerültek, itt a város védőszentjének tisztelik még manapság is. Az ereklye többi része Rómában a S. Maria Maggiore-templomban nyugszik.

Szent Mátyás a szabók, a cukrászok, a kovácsok védőszentje. Szekercével, vértanúságának eszközével a kezében szokták ábrázolni. A népi hagyomány ennek nyomán alakította ki a „jégtörés” tavaszi szólasát: „Jégtörő Mátyás ha nem talál jeget, majd hoz.”

NEPOMUKI SZENT JÁNOS áldozópap és vértanú (május 16.)

1350 körül született a cseh Pomuk nevű piciny falujában, szegény családból. Csecsemőkorában súlyos betegsége miatt szülei megfogadták, hogy felgyógyulása esetén papnak fogják nevelni. Felgyógyult, és Prágába került. Jogot tanult, majd pap lett, azonban életéről csak a vértanúlegendájából ismerünk pontos adatokat. Prágában népszerű hitszónok volt, érseki titkár, azután kanonok, majd általános érseki helytartó lett.

Később IV. Vencel király udvarába került Johanna királyné Jánost választotta lelki atyjának is, gyakori gyónója volt. János az Egyház érdekeit védelmezve szembe került a királlyal, ezért több főpappal együtt a király elfogatta és megkínóztatta. Vencel király hirtelenharagú, kíváncsi és féltékeny ember volt. Faggatni kezdte Jánost, hogy miről beszélgetnek a gyónáskor. János a gyónási titokra hivatkozva azonnal visszautasította a kíváncsi kérést. Kínvallatásra ítélte dühében a király, majd a szentet összekötözve éjjel a Prágán átfolyó Moldvába dobták 1393. március 20-án a Károly-hídról. Nem súlyyedt holtteste a víz alá, hanem április 17-én a víz színén úszott, és úgy fénylett az éjszakában, mintha többszáz gyertya világította volna meg. A prágaiak kihozták a vízből a holttestet, és elégtételt követeltek az „alamizsnás atya” haláláért a királytól. A király a Szent Vitus székesegyházban temettette el a vértanút, mégpedig a legnagyobb ünnepélyességgel.

Tisztelete a középkorban gyorsan terjedt el Közép- és Kelet-Európában. A

prágai Károly-hídon 1638-ban állították fel szobrát, ennek mintájára mindenfelé emeltek hasonló szobrot tiszteletére. Legtöbb ábrázolásánál feje körül öt csillagból álló koszorú látható, ez a latin TACUI (= hallgattam) szó 5 betűjét jelképezi.

1719-ben sírját felbontották és nyelvét épségben találták. 1729-ben avatták szentté. 1929-től Csehország fő védőszentje.

PÁDUAI SZENT ANTAL áldozópap, szerzetes, egyháztanító (június 13.)

1195-ben született Lisszabonban. Iskoláit a helyi káptalani iskolában kezdte meg, koraérett, világos eszű és erős karakterű volt. 15 évesen már ágostonrendi kanonok, majd pappá szentelése után ferences szerzetes lett. Remete Szent Antal nevét vette fel.

Franciaországban és Itáliában volt vándorprédikátor. Az eretnekek térítésében nagyon eredményes volt. Elsőként tanította rendjében rendtársait hittudományra. A romagnai rendtartomány főnökségét is rábízták. Pár év Páduában apostolkodott egészen haláláig. Tömegek hallgatták, főpapok, kereskedők, még álház banditák is, főképp azonban az egyszerű emberek. Antal mindenkit szeretett, a gazdagok iránt részvételt volt, a szegényekért azonban minden lehetőt megpróbált. Már életében szentként („Il Santo”) tisztelték.

1263-ban felnyitották koporsóját, és testét elporladva, de nyelvét épségben találták. Temetése napját, a keddi napot tisztelői azóta is Szent Antal tiszteletére

szentelik. A koldusok pártfogója, de közbenjárását szokás kérni elveszett tárgyak megtalálásáért és mindennapi bajokban is. Az utasok, szobrászok, agyagmunkások és porcelánkészítők védőszentje.

SZENT PÁL apostol (június 29.)

Ciliciában, Tarsus városában született Kr. e. 10 táján, Eredeti zsidó neve Saul volt. Születésétől római állampolgár volt, igen jó görög nevelést kapott, ami nyelvében és stílusában mutatkozik meg.

Gamaliel rabbi iskolájában farizeus lett. Szenvedélyes, tüzes lélek volt.

Saul tanú volt 36-ban István diakónus megkövezésében, majd üldözőjévé vált a keresztényeknek. A damaszkuszi úton Krisztus megjelent neki és megtért. Megtérése után egy ideig Arábiában tartózkodott, majd Damaszkuszba ment, és akkor már prédikált. 39 táján Jeruzsálembe ment, utána első apostoli útján körbe járt tanítva. Ezen az úton vette fel a görög-római Pál nevet.

49-ben ismét Jeruzsálembe ment Pál, részt vett a Jeruzsálemi-zsinaton Még két apostoli útja volt, melyeken sok levelet írt a különböző egyházközségeknek. 58-ban Jeruzsálemben letartóztatták, Rómába került, mert Pál a császárhoz fellebbezett. 63-ban felmentették, kiszabadult. Lehet, hogy Spanyolországban ekkor járt, valószínűleg járt még egyszer Keleten is. Újból fogságba kerül, Rómába szállították. Ez a fogság 67 táján vértanúsággal végződött: lefejezték az osztiai úton.

PÁLI SZENT VINCE áldozópap (szept. 27.)

Franciaországban, Aquitániában született 1581. április 24-én. Szülei falusi földművesek voltak. Szülei tanult emberré kívánták nevelni, a közeli Dax városkába a ferencesekhez küldték iskolába. Atyja (ökreit eladva) egyetemi tanulmányait is biztosította, a spanyol Saragossába, majd Toulouse egyetemére járt. Hivatást érzett, egyházjogot és teológiát tanult. 1600. szeptember 23-án pappá szentelték, 1605-ben pedig egy jámbor özvegytől jelentős összeget örökölt.

Romantikus, egyesek szerint kétségbe vonható epizód volt, hogy állítólag török martalócok egy tengeri hajóján elfogták és rabszolgának eladták. Algériában ura feleségét, majd urát is megtérítette. Ura Avignonban keresztelkedett meg és Rómában irgalmasrendi szerzetes lett. Ezután Vince Párizsba utazott, kórházakat látogatott, papi társaságokat keresett fel. Plébános lett.

1625-ben egy alapítvány segítségével megalapított egy missziós társulatot, a lazaristákat. Sokféle intézmény alakult ki körülötte, ezeket Párizsból irányította. Foglalkoztak a szegényekkel, betegekkel, gályarabokkal és a papi elmélyüléssel. Megszervezte Marillac Szent Lujzával a 'Szeretet leányai' (Irgalmas Nővérek) társulatát.

Párizsban, 1660. szeptember 27-én halt meg Párizsban. Derús arcát üvegfedél alatt, rendje központi templomában lát-

hatjuk. 1737. júniusában szentté avatták. 1885-ben XIII. Leó pápa őt nevezte meg a modern szeretet-művek intézményeinek alapítójának és pártfogójának.

SZENT PÉTER

apostol, vértanú (ünnepe: június 29.)

Betsaida volt a hazája, eredeti neve Simon volt, Jézustól kapta a Kéfás nevet, aminek görög megfelelője a Péter. Halász

volt. Megházasodott és Kafarnaumban telepedett le.

Az elsők közt csatlakozott Jézus tanítványai közé. Jézus bizalmasa volt, közvetlen tanúja Jairus lánya feltámasztásának, a dicsőséges színeváltozásnak és a Getszemáni kertben Jézus haláltusájának. Heves természetű volt, de Jézus számára azonnal javított hibáin. Megtagadta ugyan háromszor az Urat, de ezt nagyon megbánta, és tanúságot tett Róla. Megbírást kapott az egyházfőiségre.

Krisztus mennybemenetele után Antiochiába ment, annak 7 évig püspöke volt. Rómában megalapította a püspökséget 42-ben. 50 körül Rómából a többi zsidóval együtt rövid időre elűzték, ekkor 52-ben Jeruzsálemben az első apostoli zsinatot vezette, majd visszatért Rómába. Néró üldözése idején, 67-ben keresztre feszítették a Vatikáni dombon, saját kérésére fejfelé, mivel nem tartotta magát méltónak, hogy Krisztushoz hasonlóan haljon meg. Szent Péter ott nyugszik Rómában a Szent Péter bazilika kupolája alatt.

PRÁGAI KIS JÉZUS

A prágai kis Jézus szobor Spanyolországból nászajándékként 1536-ban Prágába került, majd 1628-ban a prágai kármelita konvent köztiszteltetle kihelyezte. Később, 1738-ban főleg egy pater Ildephons nevű rendi előjáró tett sokat tiszteletéért, aki Linzet is felügyelte. Hatására még abban az évben a linzi kármeliták is beszereztek egy viaszszobrocskát. Ma ezt a szobrot a prágai Kármelita utcában levő Győzedelmes Boldogasszony temp-

lomban őrzik. Ez 1611-13-ban épült, ez volt az első prágai barokk épület. Eredetileg evangélikus templomnak szánták, de a fehéregyházi csata után a kármeliták ki-sajátították. A prágai kis Jézus szobrának ott 45 rendbeli ruhatára van! Naponta öltöztetik.

Különösen nagy híre van Olaszországban, Spanyolországban és Latin-Amerikában. Még a vietnami katolikusok is ajándékoztak egy ruhácskát a kis Jézusnak! Az első ruhácskát Mária Terézia ajándékozta.

SZENT SZANISZLÓ, püspök és vértanú (április 11.)

1030 körül született a Lengyelországi Szczepanowski városkában nem túl gazdag lovagi családból.

Párizsban vagy Liège-ben tanult, itt végezte a teológiát. Pap lett. 1071-ben krakkói püspök lett. Jó lelkipásztorként kormányozta egyházmegyéjét, segítette a szegényeket, rendszeresen látogatta papjait, reformer volt.

Boleszláv királynak szemére vetette bűneit, kiközösítette Boleszlávot, ezért a király mise közben 1079. április 11-én megölette a Szent Mihály templomban. Holtteste a krakkói Wawel székesegyházban pihen. IV. Ince pápa Assisiben avatta szentté. Lengyelország védőszentje.

TOURS-I SZENT MÁRTON püspök és hitvalló (november 11.)

Sabariában (a mai Szombathelyen) 316 végén, vagy 317 elején született, apja leszerelt császári tiszt volt. Szülei akara-

ta ellenére hittanuló lett, de apja mégis katonának adta. Egy galliai (ma Franciaország) őrzáraton találkozott azzal a mezitelen koldussal, akinek félbevágott köpenyét odaadta, és akit később Krisztusként látott meg álmában. 339-ben megkeresztelkedett. Tíz év remetéskedés után akarata ellenére, elrabolva Tours püspökévé választották, de itt is remetei szerénységben élt. Templomokat épített, térített, szervezett.

Nyolcvan éves korában váratlanul megrokkant, de továbbra is keményen vezekelt. 397. november 8-án szenderült el. Hamvai a franciaországi Toursban vannak, sírja a leglátogatottabb búcsújáró helyek egyike. Erekléyi egy része Szombathelyen található.

SZENT VENDEL (ünnepe október 20.)

Ír származású volt, a legenda szerint királyfi; ezért ábrázolják úgy, hogy korona fekszik a lábánál. Mint annyi honfitársa, Rómába zarándokolt. Hazatértében Trier környékén remetéskedni kezdett. Átmenetileg szolgált egy környékbeli földbirtokosnál, s őrizte nyáját. 600 körül a remeték Tholeyban megválasztották apátjuknak. 617-ben halála után kunyhójában temették el. Csakhamar kápolna, majd templom emelkedett tetemei fölött, s napjainkig rengeteg zarándok keresi föl. A pásztorok védőszentje; a földműves és pásztorok különösen állatvészben hívja segítségül.

Attribútumai: zarándokbot, zarándokkagyló, bárány, pásztorbot, korona, könyv.

Plébánosok

Ismerkedjünk meg azokkal a plébánosokkal, akik Endrődért kezdettől fogva dolgoztak. Nagyon sok káplán is megfordult itt, sajnos az ő munkásságukat lehetetlen feldolgozni.

1. Pochuch Imre

1717-1733-ig volt plébános. Életéről szinte semmit se tudunk. Halála után az anyakönyvek minden más egyéb iratokkal együtt báró Harruckern uradalmi tisztje által Szarvasra, az uradalmi levéltárba átvitettek, ahol jelenleg is vannak.

2. Sztankovics János

1733-tól 1753-ig volt plébános. Nem tudni, honnan jött. Meghalt Endrődön, életének 46., itteni lelkészségének 20. évében, 1753. február 10-én.

Plébánossága idején, 1739-ben golyvás pestis járvány volt, sokan meghaltak. Ő is megbetegedett, de meggyógyult. Az ő idejétől kezdődnek az anyakönyvek.

3. Lapcsánszki György

1753 augusztus 8-tól 1761. április 12-ig volt Endrődön. Csatóczból (valószínű elírás a HD-ben, mert ilyen nincs. Csasztkóc viszont van, Nyitra megyében, a csejtei uradalomban. Írta Fényes Elek Magyarország geográfiai szótára, 1851.) jött, hol két évig működött. Szláv nyelvű, de erősen tanul magyarul. Nyolc évi plébánossága után itt helyben meghalt 1761. április 12-én, a régi templomba temették. Az ő ideje alatt himlőben sokan meghaltak 1759-ben.

1753-ban a régi kápolna megnagyobbitása befejeződött.

4. Negyelák György

1761. május 1-től 1764 június 1-ig volt Endrődön.

Előzőleg Micskén és Margittán volt. Három évi plébánossága után meghalt, és a régi templomba temették, 1764. júniusában. Évenként öt alapítványi kis miséje volt.

1764. június 1-től október 14-ig P. Felix szerzetes volt a plébániai adminisztrátor.

5. Lányi Mihály

1764. október 14-től 1772. augusztus 5-ig volt Endrődön. Korábban Váncsodon volt plébános. 1772. augusztus 5-én a Körös folyóban fürdött, és belefulladt. A régi templomba temették, endrődi plébánossága nyolcadik évében. Ő volt Endrődön az utolsó szakállas plébános.

6. Pálffy Sámuel

1772. október 17-től 1780. május 22-ig volt endrődi plébános. Ér-keserűből jött ide. Nyolc évig volt itt plébános, meghalt 1780. május 22-én. A régi temetőben, a kereszt mellé temették.

Az ő idejében szűnt meg a templomban a tót nyelv.

7. Barits Valentin

1780. július 28-tól 1785. január 15-ig volt Endrődi plébános. Mezőtelegdi plébánosból lett endrődi plébános. Őt esztendeig szolgált itt, majd 1785. január 15-meghalt.

8. Bikály Péter

1785. május 1-től 1788. július 16-ig volt Endrődön. Püspöki titkárból lett plébános, csak három évig, mert életének 45. évében, 1788. július 16-án meghalt. A régi temetőben temették el.

9. Homonnai Zsigmond

1789. januártól 1796. szeptember 8-ig volt Endrődön. Belényesi plébános volt ezelőtt. Meghalt 1796. szeptember 8-án, életének 54., plébánosságának 8. évében.

10. Jánossy József

1796. november 1-től 1805. szeptember 26-ig volt Endrődön. Korábban Békésen lelkész. Kilenc évig fáradhatatlanul dolgozott, szélütésben meghalt Körösladányban 1805. szeptember 26-án, életének 55. évében. Ott lett eltemetve.

Alatta kezdett épülni a mostani nagytemplom 1798. évben, és halála után 1 évvel, 1806-ban be is fejezték. Az ő idejében épült a jelenlegi plébánia is, 1801-től.

11. Csák Ferenc

1806. február 27-től 1816. augusztus 9-ig volt endrődi plébános. Született Bél-

fenyéren. Korábban belényesi plébános. 1816-ban nagyvárad kanonokká, és a papnevelő intézet igazgatójává nevezték ki.

Endrődi működésén első évében lett befejezve az új templom. Elkészült a toronyóra, Szent Péter és Pál szobra (1807), valamint a 22 regiszteres nagy orgona (1809). Az ő idejében, de a község költségén készült a templom előtti kőkereszt 1808-ban. Ugyancsak az ő idejében történt a helybeli ugar és tanya földeknek újabb szerű felosztása.

12. Kricsfalusy Ferenc

Orosz szülőktől született Nagylétán. Papnövendék korában tért át a latin rítusra. Pappá szentelése után a püspökségen protokollista és titkár. Később szentandrászi, endrődi pap, majd innét lesz várad kanonok és a papnevelő intézet igazgatója, majd kisprépost és debreceni plébános lett, ahol szélütés következtében váratlanul meghalt.

Plébánosi ideje alatt a régi templom anyagát eladták, és a befolyt pénzből két kövi szárazmalom és a plébánia udvarát körbevevő téglakerítés épült.

Endrődön 1816-tól 1826-ig működött.

13. Lábos János

Jánoshidán született, Pest megyében. Vácon volt kispap, ott is lett pappá szentelve. Pályafutását a váci püspök irodájában kezdte, mint protokollista, majd káplán Kecskeméten, Csongrádon, Félegyházán és Mindszenten. Plébánoshelyettes Nóg-

rád vármegyében, palotai lelkész, majd csépai plébános és alesperes Heves vármegyében. Cséparól nagyváradi titkár lett, majd ezután béli plébános. Innen került Endrődre 1825-ben, és itt volt 1840-ig. Esperes, és a nemzeti iskolák felügyelője. Két új káplánszobát épít.

1840. október 31-én idős korára Cséparára vonult vissza, ahol 1841. október 20-án, életének 64. évében elhunyt.

14. Huzly Károly

Nagyváradon született, Pesten végezte teológiai tanulmányait. Pappá szentelése után a püspöki hivatalban protokollista, szentszéki jegyző, megyei levéltáros, szertartó, titkár, hat évig. 1829-től szarvasi lelkész. Később szentszéki ülnök 1840 októberétől endrődi plébános, majd 1841. decemberétől váradi címzetes kanonok.

1841. tavaszán megújítja a plébániát és a hozzá tartozó épületeket, és befejezi a leányiskolát. 1843-ban a templombelső felújítja. Indítványozza a Kálvária felállítását. A megrepedt harmadik harangot saját költségén újraönteti. Nagyváradi valóságos kanonok lesz, és 1852-ben debreceni kispapost.

Szabad idejében vadászott. Paptársait nagyon szerette. A protestánsok is szerették, temetésén is megjelentek, mely 1887. márciusában volt.

15. Schiefner Ede

Pesten született 1821-ben. Egerben tanult. Nagyváradi egyházmegye lett Gyulán volt szárazkáplán. 1844-ben pap-

pá szentelik, majd Gyulán német káplán. Ezután endrődi plébános lett. Erdemei miatt 1879-ben címzetes prépost lesz.

Saját költségén ő építteti a mirhóvégi iskolát, mely sokáig viseli a nevét. Az ő idejében készül el a gyomavégi iskola is. 1885-ben a Ferenc József rend lovagjává nevezték ki. 1888-ban ígéretet tett, hogy 5000 Ft-ot ad apácázárda építésre. 1889-ben valóságos kanonok lesz Nagyváradon.

16. Dobos Lajos

1847. október 26-án született Nagyváradon, itt végezte tanulmányait. Segédlelkész volt Belényesben, majd Szarvason, végül Várad-Olasziban működött. 1881-ben körösladányi plébános lett.

1889. május elsejétől lesz Endrődön plébános. Vig, kedves, előzékeny ember. Alatta épült meg a Szarvasvégyben két iskola. 1889. júliusától esperes. Valami betegség gyötörhette, mert ezt írják róla: „Szenvedése nem tartott soká. Isten tudja hogyan, 1889. szeptember 9-én fegyver okozta halálát. Isten legyen irgalmas lelkének. Akik ismerték, azok tudják, hogy mit és kit vesztett benne az egyházmegye.” Bedák Máttyás helyettes lelkész követte őt.

17. Grócz Béla

1843. január 1-én Pusztakeresztúron Torontál megyében született. Iskoláit Nagyváradon végezte. Pappá szentelték 1865. július 15-én – a püspök betegeskedése miatt Vácott. Először káplánként került Endrődre, három hónapig. Megkedvelték népies beszédei miatt. Endrődről Nagyváradra, majd onnan Gyulára ment káplánnak. 1874-től csorvási plébános.

1889-ben került Endrődre plébánosnak. Esperesi kinevezést is kap. 1900-ban tagja lett a váradi káptalannak, ahol 1918-ban mint nagyprépost, püspöki helynök halt meg.

18. Zelinka János

1847 február 4-én született Trencsénben. 1868. július 7-én szentelték pappá. Szarvason lett káplán, majd 1872-ben Szent József intézeti tanulmányi felügyelő, 1877-ben az Orsolyák káplánja

Váradon. 1882-ben a Szentjobb plébános. 1886-ban margittai kerület esperese. 1900-tól endrődi plébános. 1912-ben már címzetes apát és az endrődi kerület esperese. 1923-ban váradi székesegyházi kanonok. 1926-ban pápai prelátus. 1928-ban tartotta gyémántmiséjét. Lazaristáknak kápolnát és rendházat építtet Váradon. Váradon halt meg.

19. Csernus Mihály

1888. szeptember 20-án született Csanádapácán. Hentes-kocsmáros fia volt. Polgári iskoláit Orosházán végezte. A váradi kispapi évek után 1911. június 29-én pappá szentelték.

Káplán volt: Endrődön, Szilágysomlyón, Orosházán, Békéscsabán, Debrecenben, Gyulán. 1922-ben Endrődön plébániai adminisztrátor, majd 1923-tól plébános. 1924-ben címzetes apát. 1920-tól országgyűlési képviselő, 1939-ben kormány főtanácsos. Zeneszerző Apáczai István álnéven, iskolaépítő, újságszerkesztő.

1944-ben a front elől Budapestre távozik, majd 1946-tól Derecskén plébános. 1973-ban hal meg 85 évesen. Csanádapácán temették el.

20. Libor István

1900. június 30-án született Szentetornyan. Teológiai tanulmányait Esztergomban végezte. 1924. június 22-én lett pappá szentelve. Hitoktató lett Orosházán, nyolc évig. 1932-től gádorosi

plébános.

1947-ben foglalta el a plébániát, Pintér László helynök kinevezési okmánya alapján. Endrődön öt évig szolgált.

Szerény, buzgó, nemeslelkű pap, tevékeny lelkipásztor volt. 1952-ben Révész István bucsai lelkéssel helyet cseréltek. Bucsán hamarosan beteg lett, visszajött Endrődre lakni. 1955-ben halt meg életének 55., papságának 31. évében.

21. Révész István

Baján született 1909. augusztus 13-án.

Szolgálati helyei: Nagyszénás, Debrecen, Orosháza, Endrőd, Mezőberény, Csorvás – káplán; Gyula József Szanatórium, lel-

kész, Békésszentandrás kisegítő lelkész, Bucsa plébános. 1955-től püspöki tanácsos, 1962-től címzetes apát. Kifestette az endrődi templomot.

1966-ban elnyerte a debreceni Szent Anna plébániát. Meghalt 1983-ban Baján.

22. Mátai-Tóth József

1912. november 4-én született Barbacson (Sopron megye). Apja földműves-kocsmáros. Polgári iskolát Csornán végezte, egy évet kereskedelmi középiskolában Sashalmon járt.

A gimnáziumot Nyergesújfaluban, a szaléziaknál végezte. A gimnázium felső osztályaiba Kalocsán a jezsuitáknál és Esztergomban a bencéseknel járt. Teológiát Szegeden a jezsuitáknál végezte, ott szentelte pappá Dr. móri Glattfelder Gyula csanádi püspök a nagyváradai egyházmegye címére. 1939-41-ben káplán Hosszúpályiban, majd Békéssámszonban helyi lelkész, ahova hármass feladattal küldi a főpásztor, Dr. Linedenberger János apostoli kormányzó: plébánia építés, templom építés, hitélet előmozdítása..

Ezután káplán Békéscsabán, Nagyvárad-Olasziban. 1945-46 között lelkész Komádiban, 1946-54 között

Békéssámszonban. 1954-66 között plébános Orosházán. 1955-66 között orosházi kerületi esperes, 1960-tól szalócmonostori c. apát. 1966-tól endrődi plébános, 1971-ben Békéscsabára kerül. 1980-ban halt meg.

23. Marosvári Pál

1917. június 3-án Jobbágyiban született. Teológiai tanulmányait 1936-41 között Szegeden végezte. Állomáshelyei: 1941-1942-ben Hosszúpályiban káplán, 1942-43-ban Újkígyóson.

1943-48 között endrődi káplán., 1948-52 között Debrecen Szent Anna plébánián. 1952-57 között lelkész Biharkeresztesen. 1957-60 között a váci egyházmegye szolgálatában állt. 1960-66 között békéscsabai káplán.

Plébános: 1966-1971. Újiráz, 1971-1977. Endrőd, 1977-1981 Szeghalmon. 1978-tól kerületi esperes. 1981-ben halt meg, szülőfalujában, Jobbágyiban nyugszik.

24. Tímár Mihály

1931. október 4-én Endrődön született. A szaléziaknál novícius volt, majd a szerzetesrendek magyarországi feloszlása után 1953-58 között Szegeden végezte teológiai tanulmányait. 1958. június

18-án Szegeden szentelték pappá.

Állomáshelyei: Káplán 1958-60 között Gyomán, 1960-62. Gyulán, 1962-63. Debrecen Szent Anna plébánián, 1963-64-ben Békésen.

Plébánoshelyettes 1964-66 között Vésztőn. Plébános: 1966-1971. Bucsa, 1971-77 Szeghalom.

1977. március 31-től Endrődön. Idekerülve azonnal nekilát a romos plébánia felújításához, mely több évet vett igénybe. Igen jó szervező képességű. Gondja volt a temetők tisztán tartására is, melyet társadalmi munka megszervezésével oldott meg. 1980-tól püspöki tanácsos, esperes.

1982. decemberében Debrecen Szent Anna plébániára kerül. Itt préposti kinevezést kap. Felújította a templom külsejét. Következő helye Berettyóújfalu. 1989-ben visszatér a szalézi rendbe, és Orosházán, Budapesten, Szombathelyen, és ismét Budapesten tevékenykedik, mint szerzetes. 2004. augusztusától gyomai plébániai kormányzó.

25. Réthy István

1931. december 25-én született Nagyváradon.

Középiskoláit Kőszegen kezdte, majd a világháború után Budapesten folytatta.

Teológiai tanulmányait Budapesten kezdte, majd katonai szolgálat után 1956-tól Szegeden folytatta. 1960-ban Hamvas Endre püspök szentelte pappá.

Kápláni helyei: Kondoros, Debrecen Szent Anna Plébánia, majd Gyula és Szarvas, majd Békéscsabán 4 évig. 1971-től Debrecen Szent László plébánia, 1972-től Debrecen Szent Anna Plébánián káplán, és a Svetits Gimnáziumban hittanár, 1982-ben néhány hónapig plébánoshelyettes.

1982-től Endrődön plébános. Elkészítette az új liturgikus teret. 1989-től Békéscsaba Erzsébethelyre távozik, majd 1990-től Gyulán, 1994-től Szarvason plébános. 1980-tól püspöki tanácsos, 1986-tól Bihartordai Szent Imréről nevezett címzetes apát.

26. Iványi László

1957. július 29-én született, Endrődön. Általános iskolát Endrődön, a gimnáziumot Gyomán, majd a teológiát Szegeden végezte. Dr. Udvardy József

püspök úr szentelte pappá Szegeden, 1980. június 14-én.

1980-82 között Ásotthalmon, majd 1982-84 között Debrecenben, a Szent Anna Plébánián káplán. 1984-89-ig plébános Hosszúpályiban, 1989-től pedig Endrődön. 1996-tól Hunya is hozzá tartozik, és 1997-99 között oldallagosan Dévaványa Körösladány Ecsegfalva is.

Lelkipásztori szolgálata mellett felújította létavértesi kápolnát, a hosszúpályi templom belsejét, az endrődi templomot kívülről. Iskolaalapító, 1994-95 között a gyomaendrődi Szent Gellért Katolikus Általános Iskolát felépíti és elindítja. 1999-ben tűzvész következtében leégett a hunyai templomot újjáépíti, mely 2000-ben el is készült. 2001-ben indul a Szent Gellért Katolikus Általános Iskola tornatermének építése, ebben is közreműködik. 2002-ben az endrődi templomtetőt felújítja, 2003-ban az endrődi plébániát. 2004-ben felépíti a hunyai plébániát.

A Városunk c. újságnak kezdettől fogva munkatársa, az egyházi oldal összeállítója, valamint technikai munkatárs. Az internetes változat is az ő munkája. Az esperesi kerület hitoktatási felügyelője.

2003. október 7-én a Templomos Lovagrend tiszteletbeli lovaggá fogadja, és a Lovagrend Tiszántúli Komtúriája lelki vezetője lesz.

Évek óta részt vesz az önkormányzat Humánpolitikai Bizottságának munkájában, valamint a Békés Megye Szociális Közalapítványa, és más kuratóriumnak is tagja.

Gyomaendrőd Város Képviselőtestülete 2004. október 23-án Gyomaendrődért Emlékplakett kitüntetésben részesíti.

Elhunyt endrődi származású papok

Endrőd sok papot adott az egyháznak, 33-an vagyunk összesen, 21-en már nem élnek köztünk. Nekik adózunk tisztelettel. A templom falán elhelyezett emléktábla szövege:

Varjú Victorinus	?1818?
Szabó Antal	?1911?
Dinya János	1851-1886
Mikó Miklós	1816-1901
Klinghammer Miklós	1888-1918
P. Ugrin Sándor SJ	1905-1945
Tímár Ambrus	1881-1945
Kalmár J. Árpád	1911-1948
Farkas István	1899-1949
Iványi György	1900-1949
P. Szujó Timóth OFM	1883-1951
P. Gonda Keresztély OCist	1902-1953
P. Hunya Dániel SJ	1900-1957
Szabó Frigyes	1882-1961
Tímár Gyula	1893-1963
Tóth Imre	1903-1964
P. Tímár Máté SJ	1895-1971
Zempléni Pál	1912-1983
Hegedűs András	1922-1987
Uhrin György	1931-1987
Fadgyas István	1917-2003

2004. november 6.

Az endrődi hívek

Endrődi, ma is élő papjaink

Endrődiek:

P. Dinya Vince SVD verbita szerzetes, Kőszeg

Iványi László endrődi plébános
Knapcsek Sándor c. esperes, üllési plébános

P. Dr. Sóczó Ferenc SchP. piarista tanár, Budapest

Szujó Antal nagyszénási plébános

P. Tímár Mihály SDB szalézi szerzetes, gyomai plébániai kormányzó

P. Ugrin Béla SJ jezsuita szerzetes, Kanada, nyugállományban

Dr. Varjú Imre kanonok, a budavári Mátyás templom plébánosa

Hunyaiak:

Fülöp Menyhért londoni magyar lelkész
Szurovecz Vince pápai káplán, esperes, békésszentandrás plébános

Valamelyik szülője endrődi:

Dr. Dénes Zoltán ujjirazi plébános
Szabó László Budapest

Képek balról jobbra: Pálóczi János plébánoshelyettes, középen Szabó Frigyes, jobbra Gonda Keresztély

Az endródi plébánosok névsora

1. Pochuch Imre 1717-1733
2. Sztankovics János 1733-1753
3. Lapcsánszki György 1753-1761
4. Negyelák György 1761-1764
5. Lányi Mihály 1764-1772
6. Pálffy Sámuel 1772-1780
7. Barits Valentin 1780-1785
8. Bikály Péter 1785-1788
9. Homonnai Zsigmond 1789-1796
10. Jánosz József 1796-1805
11. Csák Ferenc 1806-1816
12. Kricsfalusy Ferenc 1816-1826
13. Lábos János 1826-1840
14. Huzly Károly 1840-1852
15. Schiefner Ede 1852-1889
16. Dobos Lajos 1889-1889
17. Grócz Béla 1889-1900
18. Zelinka János 1900-1922
19. Csernus Mihály 1922-1946
 Dávid Béla 1945-1946 (plébánoshelyettes)
 Pálóczi János 1946-1947 (plébánoshelyettes)
20. Libór István 1947-1952
21. Révész István 1952-1966
22. Mátai-Tóth József 1966-1971
23. Marosvári Pál 1971-1977
24. Tímár Mihály 1977-1982
25. Réthy István 1982-1989
26. Iványi László 1989-

Kik sok ügyyel s bajjal küzdjük ez életet,
Hozzad szent védnökünk, nyujtjuk kérelmünket:
A bűnnek bilincse már régen kötve tart,
Szűz szent Imre herceg, pártfogold a magyart!

Községünk ismerve magas erényidet,
Védnökül választott dicső szent, tégedet;
Mert te Isten előtt el-nyerted a babért:
Esedezz, esedezz Endrőd községéért!

Oh mely keskeny az út, mely az égbe vezet.
Szeretett védnökünk jöjj s nyújts segédkezet,
Hogy mi is egykoron, ha óránk ütni fog
Teveled lehessünk egekben boldogok.

Égi Lant c. könyvből
Nagyvárad,
Szent László Nyomda-
részvénytársaság 1898.

Szent Imre herceg (Szent Imre hercegről)

SZVU/299:

Forrás: Dallam: Náráy: Lyra Coelestis (1695.) 114. o.;

Szöveg: Geréb Kázmértól, javítva

1. Szent Imre herceg, Magyarország éke,
Szűztiszta élet legszebb példaképe;
Serdülő ifjak pajzsa, menedéke,
Könyörögj értünk.
2. Gyöngy volt a lelked, tiszta mind a sírig,
Mint liliomszál, amely csak most nyílik;
Oly csillag voltál, mely csak égre illik.
Könyörögj értünk.
3. Jó magyar népünk alighogy megtére,
Már oly szép gyöngyöt termett Árpád vére,
Hogy még az ég is óhajtozott érte.
Könyörögj értünk.
4. Emberi testben angyalmódra éltél,
Térdeden lelt a hajnal és az éjfél,
Az igaz útról soha le nem tértél.
Könyörögj értünk.
5. Mint rózsát, melyet koszorúba törnek,
A halál téged olyan hamar tört meg,
Hogy ne légy éke sokáig a földnek!
Könyörögj értünk.
6. Szent Imre herceg, magyar ifjak pajzsa,
A veszélyt tőlünk karod távol tartsa;
Ne engedj jutnunk kísértésbe, bajba.
Könyörögj értünk.

Felhasznált irodalom:

plébániai Historia Domus

plébániai iratok

Jutta Siebert (szerk.): A keresztény művészet lexikona (Budapest, Corvina, 1986.)

Liturgikus lexikon (Ecclesia)

Dedek Crescens Lajos: Szentek élete, Budapest, 1900.

Diós István: A Szentek Élete (Budapest, Szent István Társulat, 1984.)

Révai Nagylexikon, Budapest, 1900.

Rieth József: Szentjeink

Schütz Antal: Szentek élete, Budapest, 1930.

Szent Adalbert élete (Vita Sancti Adalberti) (Budapest, Szent István Társulat, 2003)

222 védőszentünk (Szent Gellért Kiadó és Nyomda)

Zsuzsanna Tóth: Grödner Holzschnitzereien in ungarischen Kirchen. Ein Forschungsbericht. (Ladinia folyóirat, XXVIII/2004. szám, 37-64, Endrődről 52. oldal). Megjelent: San Martin de Tor, Olaszország (Bozen tartomány), 2004. október

A 200 éves ünnepi búcsú

2004. november 6.

